

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 11. LISTOPADU 1936

ZA KČ 2.—

Smysl a konec jedné kampaně ZDENĚK SMETÁČEK

Muž, který zvítězil po druhé ... ERNEST K. LINGLEY

Jaká je krise našeho zemědělství? E. VYŠKOVSKÝ

Podzim na fakultách a zvláště lékařské

Československo rumunskými očima

Kocourkovští učitelé OTTO RÁDL

Tak pravil Rosche ...

Elektricky to jde lépe, rychle, čistě a levně!

Při našich bytových sazbách stojí 1kWh pouhých 60 hal. i méně, při sazbě svět. Kč 2.70.

ELEKTRICKÉ VAŘIČE, SPORÁKY, TROUBY, ZÁSOBNÍKY HORKÉ VODY

prodáváme i na splátky, nebo pronajímáme za mírný měs. nájem i se službou udržovací.

Stálá výstava

elektrických přístrojů a zařízení v ústř. budově E. P. Vstup volný!

Přednášky

o úsporném využití elektřiny v domácnostech vždy v pondělí a ve čtvrtek o 16. hod. Žádejte program zdarma. Vstup volný!

Informace:

Elektrárny hl. města Prahy

propagační oddělení v nové ústř. budově Elektrických podniků

PRAHA VII., Bubenská 1.

Prodejny:

Praha VII., u Hlávkova mostu.

Praha I., Rytiřská 18.

Čtete knížku o mládí presidenta republiky:

ST. JANDÍK

EDVARD BENEŠ

VE VZPOMÍNKÁCH SVÝCH SOUROZENCŮ

26 fotograf. snímků • Cena Kč 9.50

Od téhož autora vyšla kniha

MASARYK NA VALAŠSKU

již ve druhém vydání • U všech knihkupců nebo

v Nakladatelství Volné myšlenky v Praze II., Dřevná 6

V BRATISLAVĚ, Laurinská 22, telefon 1128
V BRNĚ K. VÁGNER, Česká 16.

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Pravidelné debatační večery ve středu v 19.30 hod.

Referují: 11. XI. dr. Václav Bouček:

Ústavní vývoj evropských států po válce (diktatura a demokracie).

13. XI. Josef Šíma o malířství.

Na své výstavě ve výstavních sálech Obecního domu. Vstupné 6 Kč a 3 Kč.

18. XI. dr. Rudolf Procházka:

Nové proudy a nová skupení v současné mezinárodní politice.

V serii přednášek našich francouzských přátel o Československu pokračoval Klub Přítomnost ve středu 4. listopadu, kdy profesor Henri M o y s s e t, spolupracovník Edvarda Beneše za války, promluvil o Československu mezi Západem a Východem. Význam večera byl zvýšen přítomností profesora Louise Eisenmanna, nástupce Ernesta Denise na pařížské universitě. Zdůraznil, že veřejné mínění se stalo válkou v diplomacii činitelem na výsost významným, jak ještě nikdy nebylo, nabádal demokratické státy, aby je lépe organizovaly, a když byl pak provedl neobyčejně duchaplný a bohatými historickými poznatky podložený rozbor dnešní situace duchovního i materiálního zápasu režimů demokratických s revisionistickými režimy diktatoriálními, vyličil, jak se na Československo dívají ve Francii. Jsme světu typickou demokracií a svým nepřátelům se nelíbíme proto, že

jsouce přímo symbolem ideí, z nichž vzešel versailleský mír, máme ve vedení svých věcí úspěch. Naše zeměpisná situace jest nepochybně vážná, neboť ležíme na líně Berlín—Bagdad. Ale právě proto musí mít na naši samostatnosti zájem i Anglie, která nemůže připustit zřízení německé Mitteleuropu. Musíme proto hrát úlohu Švýcarska, které si zachovalo ve středověku samostatnost nejen přírodními obrannými prostředky a vojenskými i občanskými ctnostmi obyvatelstva, nýbrž i proto, že vyhovovalo potřebám evropských států. Měli jsme štěstí na diplomaty přímo klasické (pravil doslova: „vous comptez plus que vous ne pesez pas) — a nyní, v nekritičtější době, kdy lze, jako roku 1917, vše prohrát i vše vyhrát, musíme si uvědomit, že jsme permanentní vojáci, kteří musí v sobě najít všechnu ctností pravých vlastenců starého Říma.

OBSAH 44. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: A. J. CUMMINGS: Může se Anglie uzavřít na svůj ostrov? — V. BORIN: Nikoliv strany — jen sekce. — OTTO RÁDL: Kocourkovští učitelé. — Tisk stranický a proto odpovědný a tisk nezávislý a proto neodpovědný. — Právo a případ Kelsenův. — EMIL HAVLÍK: Jak to bylo a jak to bude s rády a tituly? — Umění v obchodním resortu. — Omyly ľudové strany. — Dopis z Anglie. — Neznámí lidé. — V Německu si nepřejí esperanta. — Duch ovládnutí a duch poznání. — Zemědělské zadlužení.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Smysl a konec jedné kampaně

CHceme-li pochopit, co znamenala kampaň agrárního tisku pro revisi zahraniční politiky, musíme se na chvíli stát filology: ponořit se do projevů agrárních novin a studovat je skoro tak pečlivě, jako studuje historik nějaký literární dokument. Podnikli jsme tuto práci — není to věru zábava — a chceme čtenářům podat její výsledky.

Hrůza z lidové fronty.

Teprve po takovéto analýze zformuje se před námi myšlenkový svět, v němž tito pisatelé žijí. Troufáme si tvrdit, že hlavním jeho rysem byl letos strach před vývojem mezinárodní situace. Vytkneme si některé body nedávné historie.

Během let 1934 a 1935 změnila Kominternu politiku a rozhodla se podporovat demokratické vlády proti fašismu. V červenci 1934 smluvili ve Francii socialisté a komunisté jednotnou frontu. V květnu 1935 byly volby v Československu, v nichž komunisté získávají skoro sto tisíc hlasů (třeba se nemění počet jejich mandátů), v nichž sociální demokraté vzrůstají asi o 70.000 hlasů (ač jeden mandát ztrácejí) a začínají se hlasově nebezpečně blížit agrární straně, která sice také ještě asi o tentýž počet hlasů vzrůstá (a rovněž jeden mandát ztrácí), ale pozbývá na prestiži tím, že jí primát velikosti vyrval Henlein. V únoru 1936 byly volby ve Španělsku, které k obecnému překvapení světové veřejnosti dopadly levě a měly za následek parlamentní vládu lidové fronty. Dne 26. dubna a začátkem května téhož roku zvítězila lidová fronta ve volbách ve Francii a socialista Léon Blum vstoupil jako hlava vlády do sídla francouzských ministerských předsedů.

Jak patrně, je tu, počínajíc rokem 1934 a končíc jarem 1936, řetěz událostí, který se zdá býti spojen jakousi logikou. Optimisté na levi a pesimisté na pravici mohli snad být v pokušení vidět v tom začátek obecného vývoje nalevo.

Tento vývoj pozorovali i někteří lidé v agrární straně. Vzpomněli si, že také u nás komunisté vytrvale nabízejí socialistům jednotnou frontu, že v prosinci 1935 zdvihli ruce pro nového presidenta a při hlasování o rozpočtu pro položky ministerstev zahraničí a sociální péče. Anž chceme dnešní vedení agrární strany podezřívát v ohledu vnitropolitickém z nepřátelství k demokracii, dovolujeme si tvrdit, že pokud jde o mezinárodní vývoj, vsadilo na fašismus. Této skupině osob zřejmě není proti myslí, že se v Berlíně usadil Hitler a v Římě Mussolini, a v několika jiných státech jejich epigoni. Považují to za zjev trvalý. Důkazem toho je, že všichni agrární politikové při rozbořech mezinárodní situace vycházejí z přesvědčení, že vývoj ve světě jde napravo, a bez jakékoli lítosti z toho vyvozují důsledek, že také my se tomu musíme přizpůsobit. Zřejmě a spokojeně mají za to, že určitá a po případě

i stoupající míra fašismu za hranicemi nikterak nemůže škodit tomu, co nazývají agrární demokracií. Vytrvale hlásají, že by tato demokracie měla s fašismy přátelsky spolupracovat, jmenujíc to pro okrasu „zahraniční politikou bez ohledu na režim, jaký v dotyčné zemi vládne“. Že podle této obecné zásady nehodlají měřit režimům všem, ukazují velké pochybnosti, jaké se jich zmocňují, jakmile jde nejen o politické, ale dokonce i platonicky kulturní přátelství s režimem sovětským.

Ať žijí povstalci!

Uvědomíme-li si dobře tyto obavy z lidové fronty a tuto — řekněme — srdečnou objektivitu agrární demokracie k fašismu, pochopíme, jak se asi některým agrárním osobnostem ulevilo, když se ve Španělsku vyskytli generálové, kteří se rozhodli s všelikým marxismem, bolševismem, socialismem a jinými levými směry rázně zatočit. Ohrožená agrární teorie o vývoji napravo mohla být opět oprášena a předvedena ve „Venkově“ v plném dřívějším lesku. „Vývoj“ dal opět jednou „zemědělcům“ za pravdu. A píšíci „zemědělec“ ovšem neváhá vyvozovat z toho patřičná poučení pro domácí poměry:

„Španělské události ukazují,“ píše „Večer“ 7. srpna, „kam dospěje demokracie, spojuje-li se s fašistickými (!) komunisty, s hlasateli diktatur. Jsou výstrahou pro naše poměry, protože u nás byly by také chuti tvořiti menšinovou levicovou vládu za podpory komunistů.“

Nebo den nato „Venkov“:

„Bilance španělské lidové fronty je argumentem také pro naše poměry. Byli a jsou nejedni, kdo dopřávali sluchu agitaci pro uznání státotvornosti komunistů.“

Tyto poučky je ovšem třeba patřičně opeřit a prezentovat. To obstarají titulky, jako „Zvěrstva rudých hord v Madridě“, „Evropští Tataři“, „Komunistická zvěrstva ve Španělsku proti rolnictvu podle vzoru ruského“ atd.

Ale ne-li otevřeně, tedy aspoň náznakem se už také začínají vyvozovat poučky o mezinárodní orientaci státu. „Venkov“ se začíná horlivě zaměstnávat bolševickým nebezpečím a všechny ostatní strany mimo agrární shledává v tomto ohledu trestuhodně indolentními.

„Události ve Španělsku,“ píše 9. srpna, „a zejména také zavedení nové diktatury v Řecku vyvolaly ve světě opět otázku, zda je možná spolupráce jednak se sovětským Ruskem, jednak s komunistickými stranami v jednotlivých státech... Naše politická levice často velmi drsně a podezřívavě útočí proti slovenským luďákům... Je až podivno, kterak při tom šetří naše komunisty... Zemědělský lid vycítil nebezpečí komunismu, proto se vzepřel jakékoli spolupráci s nimi...“

Tehdy ještě je těžko zjistit, jaký je vlastně pravý názor agrárního tisku, neřku-li agrární strany. Na jedné straně „Venkov“ ukazuje na propagandu, která nás líčila jako bolševickou filiálku:

„V cizině se šíří názor,“ napsal 12. srpna, „že Československo není vzdáleno zbolševisování... To by mělo být mementem také naší politické levici.“

Ale na druhé straně zase odmítá výtky polského tisku pro naši obrannou smlouvu se sovětským Ruskem:

„Také Polsko,“ odpovídá na ně 13. srpna, „má dohodu se Sověty o neútočení a nikdo přece v Polsku nepřipustí, že by tato dohoda znamenala posílení komunistického vlivu v zemi. To je otázka vnitřní.“

Začíná se o zahraniční politice.

Od polovice srpna přesunuje se těžiště polemik mezi socialistickým a agrárním tiskem na zahraniční politiku. Přímým podnětem tu nepochybně byly nejasné narážky, které „Venkov“ vytrvale trusil při všemožných příležitostech a tématech. Tak na příklad napsal 13. srpna:

„Nechceme být překvapeni událostmi, jako bylo s příchodem Hitlerovým, s polsko-německou smlouvou, s paktem čtyř, s německo-rakouskou dohodou... Žijeme ve střední Evropě a nežijeme ani na západě, ani na východě Evropy, a dobrý sousedský poměr musíme mít s těmi, kteří žijí kolem nás. Mít přátelské dohody se státy, s nimiž nehraničíme, není tak velké politické umění a dohoda s nimi je přirozeně lehčí, poněvadž není s nimi žádných sporů. Podobně je tomu s Polskem.“

K tomu list tvrdil, že francouzská armáda by nám mohla pomoci jen přes Itálii (proto je třeba dohodnout se s Římem), a konstatoval s průhledným úmyslem, že Rumunsko a Jugoslavie nemají smluv se sovětským Svazem.

Předpoklad, z něhož agrární tisk při svých polemikách vychází, je tento: naše zahraniční politika stavěla po válce na názoru, že vývoj Evropy spěje k pacifismu, demokratismu a snad i socialismu; tento předpoklad byl nesprávný, protože vývoj jde směrem právě opačným; Evropa se postupně fašisuje a my se svou koncepcí se ocitáme na ztracené vartě.

Takové detaily, jako že demokratické státy — zejména ve spojení s Ruskem — mají pořádek ještě mocenskou převahu nad státy fašistickými, že celý anglosaský svět je pevně věren demokracii, že na severu Evropy se upevňují socialistické vlády a mají značné úspěchy atd., nestojí agrárnímu tisku za úvahu. Je zřejmě fascinován Německem a Itálií, je ve stavu zvláštní nekritičnosti a citové závislosti na Polsku, a považuje tyto mocnosti za celou Evropu, ba za celý svět. Výmluvný doklad z 15. září:

Je názor, že fašistické Španělsko způsobí zahraniční politice nesnáze. My naopak máme za to, že komunistické Španělsko by bylo „větším a trvalým zdrojem nepokoje v autoritativní Evropě (!), než Španělsko autoritativní...“

V autoritativní Evropě! Není v těchto slovech obsažen celý světový názor — možno-li to tak nazvat — určitých vedoucích osob agrární strany?

Dosavadní spojenci nám nestačí.

V nekonečných obměnách opakoval v posledních měsících agrární tisk názor, že dosavadní spojenci nestačí zajistit naši bezpečnost. Kdybychom hledali poslední důvod této nedůvěry, našli bychom jej nepochybně opět v základní agrární teorii, že politický vývoj světa jde definitivně napravo. „Venkov“ sice uváděl jako důvod své nedůvěry ve Francii a v sovětské Rusko jejich zeměpisnou vzdálenost, ale to nemůže být důvod poslední, protože tato vzdálenost se časem neprodlužuje, naopak ji letectví svým zdokonalováním zkracuje — a dříve na ni „Venkov“, jak

známo, neukazoval! Poslední důvod je v tom, že první z těchto zemí je spravována demokraticky a má socialistického ministerského předsedu, a tedy je podle názoru „Venkova“ levičácká, napolovic zbolševizovaná a proto — podle teorie „všecko jde napravo“ — odsouzená ke zhroucení. Tím spíš čeká ovšem tento osud bolševické Rusko.

A protože prý naše zahraniční politika byla orientována socialisticky, spojovala se s těmito levičáckými zeměmi, a nyní, když se tyto země hroutí, hroutí se i její koncepce. Otevřeně vyjádřil tyto myšlenkové pochody nejupřímnější agrární novinář Vraný:

„To, co se děje ve světě i doma, je úplná porážka ideologie i taktiky levicové... V zahraniční politice nesměl se nikdo opovážit vyslovit odchýlný názor na př. o Itálii, o Polsku, o Německu. A dnes? Ukázalo se, že názory těch opovázlivců ve „Venkově“ jsou správné a levice ustupuje i v zahraniční politice na celé čáře.“ („Venkov“ 1. září.)

„Socialismus vedl po válce ve většině států. I ten fakt byl mocnou oporou pro vůdčí úlohu našeho socialismu v zahraniční politice... Náš lid byl ukolébáván v přesvědčení, že nám odnikud nic nehrozí, že jsme dobře zabezpečeni. Máme Malou dohodu a nejlepšího spojence — Francii... Úder následoval za úderem do levicové zahraniční politiky a taktiky... Po několika úderech začalo se i lidu rozbrěskovat, lidu uspávanému nekonečnými frázemi o našem zabezpečení nejen smlouvami, ale také Ženevou... Lid už nevěří levicovému uspávání...“ („Venkov“ 25. září.)

Malodohodové spojence ovšem nelze vyhlašovat za zbolševizované — ačkoli i tady „Venkov“ cosi psal o bolševických rejdech v Jugoslavii — a proto se našel argument jiný: Malá dohoda nám nebude nic platna v případě války s Německem.

Pokud se týče Francie, dává agrární tisk bez rozpaků najevo svou nechuť k Blumově vládě a odtud prostě přechází k pochybnostem o vojenské hodnotě francouzského společenství:

„Francie dnešním režimem je v zahraniční politice oslabena... Bude pro každého spojence důležité zvědět, v jakém duchu se udržuje armáda a jak silná je její postice...“ píše 26. srpna „Venkov“.

Tři dny nato praví v témže listě Vraný:

„Lidová fronta ve Francii pořádá vytrvale mírové manifestace a dělá ze zbrojních továren státní arsenály... Stačí těžkopádné státní arsenály bez podnikatelské iniciativy čelit Kruppům?“

A 11. září — jako ještě mnohokrát předtím a mnohokrát potom — hlásí „Venkov“ „rozchod levé fronty“.

Při polemikách proti společenství s Ruskem má agrární tisk mimo pochybnosti o jeho vojenské hodnotě a o stálosti ruského režimu ještě o argument víc: Rusko nás ohrožuje svým bolševismem. „Večer“ píše 26. srpna:

„Mezi Kominternou a bolševickým státem není rozdílu... Kominternu je nedělitelnou součástí bolševického státu...“

A k tomu si cituje monarchistickou „Action Française“, podle níž spojenecké smlouvy prý umožňují sovětům revoluční akci ve střední Evropě. 29. srpna volá Vraný pateticky ve „Venkově“:

„Kam se řítí Rusko? To je otázka nesmírně důležitá pro státy, které s ním mají smlouvy...“

Nebo:

„Španělsko bylo pro nás dokladem, že se demokracie nesmí kompromitovat přímým nebo nepřímým společenstvím s komunismem...“ („Venkov“ 15. září.)

„Přišla smlouva se sovětským Ruskem. Všichni se dali do chvály, jen náš republikánský tisk zůstal kritický. Sám a osamocený.“ („Večer“ 23. září.)

Nebudeme tu citovat další nepočítané články a ložky o bolševickém jedu, který nás ohrožuje, o výpravách učitelů, kteří se jím vrací nakaženi z Ruska a přenášejí nákazu na zdejší děti, o bolševictví monsignora Šrámka (dokonce!) atd. atd.

Příležitost vyslovit pochybnosti o vojenské hodnotě spojenectví s Jugoslavií a Rumunskem namaskovala se po bratislavské konferenci Malé dohody. 16. září přinesl „Venkov“ úvodník s názvem: Jak daleko sahají vzájemné závazky Malé dohody, v němž píše:

„... usnesení jsou určitou sensací pro domo... Jednota Malé dohody byla naším veřejným míněním pojmána příliš úzce. Nápadně zdůrazňovaný výklad, že nemůžeme začíti jednání s Německem nebo s kterýmkoli jiným státem bez souhlasu svých spojenců, byl výkladem podle nynějšího usnesení Malé dohody příliš úzkoprsým... Veřejné mínění by rádo vědělo, co by nastalo, kdyby náš stát byl napaden Německem, zda by mu přispěla na pomoc Jugoslaviie a Rumunsko... „Venkov“ si zachoval střízlivou linii v posuzování zahraniční politiky... To nás opravňuje, abychom... hledali vlastní cestu k spolupráci s ostatními státy.“

A pan Řehoř-Vraný se ozývá 25. září už naplno:

„Do r. 1936 všechny náš lid bez výjimky byl pevně přesvědčen: kdyby nás napadlo Německo, přijdou nám na pomoc jugoslávští a rumunští vojáci. Ale kritika „Venkova“ zahraniční levicové ideologie přivodila i zde jasno. Ani Jugoslaviie, ani Rumunsko nemá takového závazku. Nejsou povinny v tom případě nám vojensky pomáhat. Kdo je tedy povinen podle smlouvy? Náš starý spojenc Francie. Co by tedy učinila Francie, kdyby nás Německo napadlo? Vyhlásila by mobilisaci. Jak dlouho taková mobilisace trvá? Několik neděl. (!) A za těch několik neděl by se přes Čechy a Moravu převálilo německé vojsko, kdybychom je nedovedli sami zadržet... Díky „Venkovu“, díky naší diskusi o zahraniční politice dověděla se veřejnost, že pro prvních několik neděl nové případné války jsme odkázáni sami výhradně na sebe...“ (Je příznačné, že Vraný už považuje vůbec za zbytečné mluvit o Rusku.)

Tedy revise?

Čtenář, který si pečlivě přečetl citáty, jež jsme tu uvedli, si bezpochyby řekne, že jediný logický závěr, který z nich plyne, je tento: protože jsme se špatně orientovali, tedy provedme revisi své politiky, udělejme obrát, pusťme se dosavadních spojenců a hledejme dorozumění s fašistickými státy, s Německem a Itálií.

Jenže před takovými důsledky zřejmě dochází agrárnímu tisku odvaha. Nepochybně i v hlavách agrárních pisatelů svitlo poznání, že by takový postup byl příliš riskantní. Mluví se sice o revisi (poslanec Žilka: „Když bude třeba, je nutno zrevidovat i koncepci naší zahraniční politiky“), ale rozsah této revise se vymezuje celkem skromně. Nedoporučuje se rozvázat spojenecké smlouvy, ani s Ruskem, ba naopak: smlouvy malodohodové se dokonce doporučuje ještě rozšířit a upevnit. Není odvahy spolehnout se na dobrou vůli německého fašismu. A tak ze všech dlouhých řečí zbyla jediná pozitivní rada: „Dohodněme se s Polskem“, jejímuž smyslu je třeba rozumět takto: „Dělejme to jako Polsko“!

Poměr „Venkova“ k Polsku by vyžadoval zvláštní kapitoly. Kdo bedlivě pozoruje, jak se „Venkov“ k polské politice chová, jak přináší obrázky polského

vojska, jak je citlivý na každou polskou výtku atd., tomu neujde, že by agrární list rád hrál úlohu prostředníka mezi Československem a jeho polským sousedem. A neujde mu také, od koho vychází v tomto ohledu iniciativa. Dne 11. října otiskl ve „Venkově“ redaktor Kahánek článek, v němž píše:

„My prostě nechceme pro případ válečného konfliktu býti prvním válečným územím, neboť jinak nedovedeme pochopiti, kterak vůbec může dojíti ke konfliktu mezi Sověty a Německem, když ani Polsko, ani Rumunsko, ani my nedovolíme, abychom byli nástupištěm kteréhokoli státu... Abychom tímto mostem nebyli, dožadujeme se spolupráce se státy, které hlásají stejnou politiku a stejnou tendenci (rozuměj s Polskem)... Našemu požadavku by odpovídalo, aby vojska obou států (t. j. Německa a Ruska) nemohla porušiti neutrální blok zemí... Blok států mezi západem a východem stává se jedinou možnou reální basí, která může blokovati každý nápor, vedoucí k porušení míru...“

Je to skoro doslova argumentace, jakou uplatňovalo Polsko v době diplomatických jednání o východní pakt. A její smysl může být jen jeden: dělejme to jako Polsko, připojme se k politice Beckové a smluvme s Německem dvoustranný a nikým nezaručený pakt o neútočení na omezenou dobu...

Tato myšlenka měla v agrární straně úspěch. V jejím světle pochopíme smysl toho, co řekl předseda strany Beran (podle „Večera“ z 21. října) na schůzi ve Strakoncích:

„Není možno zůstat při dosavadním stavu, že ani s jedním sousedem kolem nás nemáme přátelské smlouvy. V každém případě je povinností a důležitým úkolem naší politiky, abychom se dohodli se slovanským Polskem...“

S touto myšlenkou jezdil po schůzích poslanec Rechcigl a v jejím smyslu dával odhlasovávat resoluce (na příklad začátkem října v Jičíně). A trochu jiným výrazem pro Kahánkův „neutrální blok zemí“ je nepochybně také „mírový blok států od Baltského k Černému moři“, o němž mluvil 30. října v zahraničním výboru poslanecké sněmovny poslanec Žilka.

Co z toho zůstalo.

Hledáme-li v koaličním prohlášení, jímž zahraniční výbory obou sněmoven uzavřely debatu o zahraniční politice, co agrární strana z těchto svých názorů, jež propagovala dlouhou tiskovou kampaní, politicky prosadila, shledáme, že je toho nesmírně málo, ne-li nic. Prohlášení schválilo celou dosavadní zahraniční politiku, všechny spojenecké smlouvy, a koaliční strany včetně agrární se zavázaly tuto politiku svorně i dále podporovat. Na agrární bolesti byla přilepena jen tenouká náplast v podobě slov, že je třeba se přičiňovat o dorozumění se sousedy a že zahraniční politika je věc celého národa. To je asi tak, jako by generál dlouhou dobu bojoval o změnu strategického plánu armády a potom se spokojil se zjištěním, že život vojáků v poli je vydán mnohým nebezpečstvím.

Co je příčinou tohoto neúspěchu? Především jistě rozhodný odpor ostatních koaličních stran a vlády, ale za druhé a neméně také nejednotnost agrární strany a její nedostatek odvahy ke krajním důsledkům. Agrární strana se s velikým pokřikem a z veliké dálky rozbíhala k rekordnímu skoku, ale na můstku ztratila kuráž a skočila jen dvacet centimetrů. Mezi velikostí její tiskové přípravy a konkrétního politického požadavku byl překvapující nepoměr. Dnešní vedení stranického aparátu zřejmě nemá dost schop-

ností vytknout straně reálný a dosažitelný politický cíl a najít prostředky k jeho dosažení přiměřené — nejméně už v oboru zahraničním. Což je asi totéž, jako bychom řekli, že politická úroveň agrárního vedení povážlivě klesla.

Tím je kampaň politicky likvidována. Ne ovšem psychologicky. Není vyloučeno, že agrární tisk bude zase co nejdříve vyhrožovat nějakým rekordním skokem. Tu bude opět úkolem ostatních koaličních stran, přistavit agrárikům co nejrychleji můstek a vyzvat je, aby si jen skočili. *Zdeněk Smetáček.*

poznámky

Podzim na fakultách a zvláště lékařské.

Valné hromady fakultních spolků vysokoškolského studentstva svolávají se na podzim. V posledních letech staly se téměř veřejnou sensací a vybočily daleko z rámce rozprav v stavovských spolecích. Snadno mohl vzniknout dojem, že vlastně zahajují podzimní politickou sezonu, soudě podle kampaní v tisku a podle různých průvodních zjevů. Pro lepší porozumění třeba připomenout, že popud k těmto kampaním dala pravice a to zajiště v časové příčinné souvislosti s obdivem pro autoritativní režimy. Najednou se objevilo heslo, že se fakultní spolky musí dostat do rukou „nacionálních“ studentů, zahájilo se očistné tažení proti „marxistům“ a pak již logicky následovaly kravaly. Dokonale do pozadí ustoupily stavovské, sociální a jiné otázky studentstva, pravice měla v plánu učinit z vysokoškolských studentů výbojnou kohortu svých politických záměrů. Podařilo se jí také ovládnout většinu fakultních spolků, hlavně dva největší, kde je procento zlaté mládeže nápadně veliké: spolek mediků a právníků „Všehrd“.

Již loni nastávala změna, kterou způsobil nejen myšlenkový obrát mezi studenty, nýbrž i součinnost pokrokových složek ve fakultních spolecích. Průběh valných hromad již byl klidnější a pravicový výboj se měnil v ústup. Události ve spolku mediků jsou příznačnou dohrou, vrhající světlo na universitní život vůbec — tam totiž dospěly poměry tak daleko, že muselo dokonce přijít policejní řízení.

Minulého roku radostně zaznamenal pravicový tisk „nacionální“ vítězství na valné hromadě, která spolek mediků vydala do rukou stoupců Národního sjednocení, sbratřených s agráriky. Dovídáme se teprve teď, jak se to stalo, a zjišťujeme s úžasem, že spolek mediků nemá vlastně pravoplatný výbor. Oposice totiž podala stížnost a policejní ředitelství zvolený výbor neuznalo, poněvadž vyšetřováním vyšlo najevo, že pravicový úspěch vznikl svévolným porušením stanov. Ani pravicovému tisku nenapadne tvrdit, že pražské policejní ředitelství, vedené drem Dolejšem, nadržuje snad levici, když svoje rozhodnutí takto odůvodňuje:

1. „Stěžovatelé dále namítali, že podle prohlášení profesora MUDr. Mentla bylo v prezenčních listinách zapsáno 1493 členů, takže byl při volbě předsedy odevzdán větší počet lístků, než bylo přítomných. Výslechem profesora Mentla . . . bylo zjištěno, že počet 1493 přítomných ohlásil profesor Mentl na základě sdělení Bohuslava Kopečka, který pouze zběžně nahlédl do prezenčních listin a účastníky nepočítal.

2. . . část valné hromady byla řízena osobou, k tomu neoprávněnou.

3. Stěžovatelé namítali, že při tom (t. j. při volbě výboru) nebyla vzata v úvahu opoziční kandidátka, kterou odevzdali profesoru MUDr. Stanislavu Mentlovi.“

Měla tedy valná hromada spolku mediků silnou příchuť usměrňovací. Právem zarazí, objevuje-li se při tom jméno universitního profesora. Mnoho věcí nasvědčuje, že na lékařské fakultě trvají povážlivé poměry, které veřejnost už dlouho zneklidňují, když se postupně dovídá o vzájemném obviňování profesorů a dokonce čte o trestních udáních — když se rozhovory nad obsazováním míst asistentů a docentů v několika případech a když jen matně tuší, že na lékařské fakultě rozhoduje vůle určité skupiny, politicky vyhraněné do prava. Vědecké kvalifikace a hodnoty této skupiny se to ovšem netýká, ale celá záležitost spolku mediků naznačuje, jak se dobývají fakultní spolky a jak snadno se část profesorů expo-

nuje pro politické záměry, jichž účinky by oni sami neblaze pocítili ve své vědecké práci.

Uhrnem se to dá nazvat — kulturním a vědeckým usměrňováním podle odstrašujícího vzoru ze sousední říše, kde r e a k c e p í š e . . . *K. Frič.*

Tak pravil Rosche

V rozpočtovém výboru poslanecké sněmovny prohlásil poslanec Rosche, že se poměr sudetských Němců k státu automaticky změní, jestliže se změní poměr státu k Německu. Sudetoněmecká strana velmi často prohlašuje, že Němci jsou nespokojeni proto, že se jim nedostalo těch práv, která jim zaručuje československá ústava a smlouva na ochranu menšin. Rosche přichází s thesí jinou. Nechť se změní poměr Československé republiky k Německu a pak — automaticky — se změní poměr Němců k republice. Henleinova strana se zcela ztotožňuje se zahraniční politickou linií Třetí říše; chce, aby chom rozvázali společenství s Francií a SSSR a hledali přátelství s Třetí říší. K nové jiné úpravě poměru dvou států jest potřebí vždy vůle obou. Ani jednou jsme nečetli v henleinovském tisku úvahu o tom, co učinilo Německo, aby jeho poměr k Československé republice byl přátelský.

Malý případ: celé týdny opakuje říšskoněmecký tisk nesprávné, dávno již vyvrácené zprávy o sovětských letištích. Tyto zprávy byly vyvráceny i fotografickým snímkem mapky z ruského časopisu, z něhož je patrné, že říšskoněmecký tisk slova: nová letiště . . . zaměnil v slova naše, t. j. sovětská, letiště. Je-li potřebí dokladu špatné vůle, vůle trvati na nepravdivé zprávě, byl tento doklad podán v tomto případě. Stačilo by za jeden, dva měsíce sepsati hlasy říšskoněmeckého tisku o Československé republice, aby bylo patrné, zda v Třetí říši jest snaha o přátelský poměr k nám. Zvolení Junga a Krebse říšskoněmeckými poslanci, právě tak jako čestný doktorát K. Henleina na vratslavské universitě, činnost říšskoněmeckého rozhlasu, atd., to vše jsou věci, které ani největší politický kouzelník nevyloží jako doklad toho, že Třetí říše usiluje o přátelský styk. Ve svých prvních projezech Konrad Henlein nemluvil o tom, že základem lepšího poměru Němců k republice jest nová, jiná úprava poměru republiky k Německu. Henleinova strana ostatně i dnes prohlašuje, že stojí na půdě státu. Poslanec Rosche však činí poměr německé menšiny k státu závislý na úpravě poměru Praha—Berlín, tedy na složce, která je mimo půdu státu. Podle čeho se tedy máme řídit? *V. G.*

Československo rumunským očima.

V rumunském tisku bylo v těchto dnech psáno mnoho o Československu. Vybíráme zde ne namátkou článek z pera politického ředitele, francouzsky psaného bukureštského deníku „Le Moment“, vydávaného pro informaci ciziny. Jeho ředitel, komentuje výsledky návštěvy krále Carola v Praze, píše:

„Československý lid, jak jsme si uvědomili, jsa v hloubi duše demokratický a republikánský, dal se snadno unést sympatiemi dynastickými a monarchistickou ideologií. Bývali občané císařství mají v koutku své duše více než jen účtu k tradici dvora, jehož okázalost a lesk znají skrze legendu i nostalgii romantické epochy, která mimo bídu a nespravedlnost, dala vznik určitému druhu poesie a státní mystiky, na kterou si zachovali ještě vzpomínky a jejíž vůně dosud nevyprchala. Samozřejmě jsou proti Habsburkům. Československý lid nemůže vzpomínati na dualistickou monarchii, aniž pocítuje revoltu. Socialisté i jejich odpůrci, jedni jako druzí, nedovedou si představití jiný občanský i morální život než ve znamení naprosté demokracie, zavedené ušlechtilým presidentem Masarykem. Přesto příjezd Jeho Veličenstva krále a jeho přítomnost v Praze, socialistickém městě levicové republiky, hnuly davy. Bez nutného poučování a bez okamžitého uvažování o prospěšnosti. Bez přehánění. Uprímně. Musíme říci, že nadšení a pohnutí byly jednomyslné. Rozšířeny v nejrůznějších vrstvách lidu, vytvořily druh atmosféry takového nadšení, že jeho základy nemohou býti toliko politické a oportunistické. Jsou spíše původu citového a rodí se instinktivně z duše či nějaké mystiky.

Viděly jsme ženy, mladé i staré, které přišly z daleka a za mimořádně svízelných podmínek, aby uviděly krále, alespoň minutu i méně. Rozradostnění dělníci vykřikovali své nadšení za bariérami vojáků, po boku dětí volajících „Ať žije král“ z náručí svých matek, uprostřed davů, které přišly z venkova, aby na širokých boulevardech hlavního města pozdravily krále, svého hosta. První monarcha, který navštívil mladou republiku!

Je možno říci, že Jeho Veličenstvo, král Carol viděl překročeny své vlastní představy.

Musíme vzdáti čest klidu, způsobu i vědeckosti administrativního aparátu. Pořádek byl udržován s autoritou i elegancí, s přesností a naprostou. Bylo cítit velení, aniž si bylo možno stěžovat na přísnost. Disciplinovaný národ. Respekt ke státní autoritě hluboko vkořeněný v duších občanů. Svoboda je pro československý lid synonymem pořádku; rovnost stejná pro Sokola, jako legionáře, pro studenta jako řemeslníka a dělníka, měšťana i intelektuála vyjadřuje spravedlnost v hodnotách, odměnu za zásluhy i rozum v hierarchii. Cítíte, že jde o národ demokratický a protikomunistický. Je možno jen ocenit morální hodnotu duševních dětí Masarykových, všech těch žáků i apoštolů, těch, kdož řídili republiku, organizovali Sokol i vedli legionáře. Nejsilnější dojem byl ovšem způsoben technickou i morální kvalitou armády. Míra. Skromnost. Metoda. Vnitřní disciplína a hlavně uvědomění vojáka i důstojníka, povolání ke spolupráci, jejíž cíle vyžadují ustavičné soustředění, práci, úsilí, oběti i znalosti. Řeklo by se armáda profesionálů. Remeslníci v uniformě. Ozbrojení mechanici. Dílovedoucí, inženýři, konstruktéři, šéfové laboratoří, vědci, vedoucí oddílů velkolepých robotů. A při tom, všichni ti, kdož se hnou jen na rozkaz, prozrazují svými pohyby, svými gesty, svým pohledem, vědeckou znalostí a nadto dobrovolností a vášně. Hrdí na to, že ovládají nástroje dokonalé výroby; schopni využití k akci všech posledních vymožeností techniky; uslechtní citem, že jsou součástí síly a suverenity národa, vojáci tak jako šarže považují se za členy téže elity. Utočná vozba, obrněná auta, děla a dělostřelecké vlaky, nové typy protitankových, protiletadlových děl, tanky jako housenky i velké tanky jako pevnůstky, úplné stanice radiové, brebentíci kulometry i zbraně střelící s hodinovou přesností, pojezdny dílny a plynové laboratoře, celý tento svět v pohybu, řízený zákony fyziky, elektřiny, chemie i mechaniky jim patří. Nejsou otroky stroje. Jsou pověřenci národa, mistři i apoštolové. Viděli jsme je v činnosti, na manévrech. Úradují. V blátě, míříce na obrazného nepřítele, nebo vystřelující k nebi clonu mraků před pečotou, obsluhující děla, nebo nařizující stěhbu, všichni tito vojáčkové, jeden jako druhý, chladní a nezúčastnění, manekýnové, pracující v motorisované oceli, rozjíždějící vozy a kanony na pneumatikách jako přepychová vozidla, představují ideál řemeslné armády, jaké mír i válka potřebují k ochraně práva a svobody národa. Československá republika může požadovati ke své cti i slávě armádu, jejíž tradice se datuje již od dob králů z Poděbrad.

Rusko-německé napětí nemělo mnoho vlivu na politiku československé republiky. Německá propaganda, využívající všech prostředků, aby zdiskreditovala SSSR u západních mocností, nedojímá nikterak Prahu. Československo zůstává věrně principu spolupráce s Ruskem v duchu Společnosti národů v dohodě s Francií. Ať již Německo bylo dříve úzce zpřáteleno s Ruskem, ať se stává nyní jeho nejuživějším nepřítelem, Československo zůstává stále totéž: připraveno k hájení svých práv, zeměpisné, historické i politické polohy prostředky mírovými a bude-li třeba i mocí a obětmi celého národa. Po boku Francie je dnes republika československá spojencem Ruska a smlouvy systémem obranných aliancí zajišťují jí mír a územní nedotčenost v případě napadení. Vedoucí pražští činitelé nedávají se nijak zastrašiti ani propagandou, ani německými hrozbami. A když bylo v Norimberce zahájeno křížácké tažení proti komunismu, vědělo se v Praze velmi dobře, že Evropa by se měla více obávat vojenské aliance Moskvy s Berlínem, nežli ideové vojny mezi tribuny komunistů a nacistů, které se začaly šířiti éterem.

President Beneš, silný ve svém postavení, snaží se přesvědčiti světové veřejné mínění, že povaha styků mezi SSSR a ČSR je dána již i historií obou těchto zemí. Praha není předměstem komunismu v Evropě a čsl. vláda, opírajíc se o svoje obyvatelstvo, svůj průmysl a své tradice, neváhala již v roce 1924 uzavřít srdečnou dohodu s fašistickou Itálií. Vůči Německu pana Hitlera zachovává pak korektní postavení a předpokládá naopak možnost ještě lepších styků. Československo nechce býti komunistické. A také jim nikdy nebude. Právě tak ale nechce býti ubito. Jen pro svou ochranu uzavřelo smlouvu s Ruskem. K dalšímu zajištění své ochrany vysvětlilo svoji speciální situaci a své závazky nyní také svým spojencům z Malé dohody. Její spojenci jí rozumí velmi dobře. A nikdo nebude překvapen, doví-li se v příštích dnech, že Jugoslavie uzná SSSR, následující tak příkladu Rumunska, které zachovávajíc nejlepší styky s republikou sovětskou, považuje jí za svého přirozeného spojence svého společenství historického.“ 27.

politika

Ernest K. Lingley:

Muž, který zvítězil po druhé...

(Člověk Roosevelt.)

Nikoli Mesiáš.

Nejdůležitějším faktem, na něž musíme ukázati u Franklina Delana Roosevelta, jest, že je produktem předválečným. Byl zvolen po prvé za presidenta Spojených států, protože všichni byli nespokojeni těžkou hospodářskou depresí, trvající už tři léta. Už tehdy, v prvním roce svého presidentství, se stal pro leckterého ze svých spoluobčanů Mesiášem. Pokud však nenastoupil svůj úřad, nebylo na něm ani stopy z Mesiáše. Demokrati ho nejmenovali za kandidáta presidentského stolce jakožto Mesiáše, nýbrž jako úspěšného státníka a výborného politika, jenž se dožadovav reform takového typu, který připomínal rok 1912. A když presidentské volby z roku 1932 vyslovily mohutně populárním způsobem jeho vítězství nad jeho předchůdcem Hooverem, byl to pouze projev velké nedůvěry panu Hooverovi, nikoli snad projev velké důvěry panu Rooseveltovi. Bylo tehdy jasné viděti, že se voliči dívali na pana Roosevelta spíše s křehkou nadějí než s bezpečnou důvěrou.

Jestliže však viděli v panu Rooseveltovi exponenta nových metod, jenž se dostává k moci uprostřed rozkladu západního kapitalismu, bylo hned od počátku patrné, že mezi panem Rooseveltem na jedné straně a mezi Leninem, Stalinem, Mussolinim a všemi jejich následovníky na druhé straně, byla veliká propast. Přesto však jeho důvěra v ústřední moc státu byla něčím stejně důležitým, jako jejich reformní pokusy.

Jeho starší kariéra byla neobyčejnou po některých stránkách a docela nevšední po jedné stránce. Dostal se k moci naprostou pravidelnými metodami po osvědčených kolejkách americké demokracie a amerického systému politických stran. Franklin D. Roosevelt totiž naprostou nebyl novou tvář. Bylo to už dávno před tím, co roku 1910 byl zvolen v newyorském státě členem vrchní sněmovny, později za dvou volebních období Wilsonových zastával místo ministrova tajemníka v ministerstvu námořnictví, projel jako demokratický kandidát na místo vicepresidenta roku 1920 celou zemi, v příštích dvanácti letech se osvědčil jako jeden z vnitřních organisátorů demokratické strany a po dvě volební období byl guvernérem nejlidnatějšího státu Severoamerické unie. Po všechny tyto doby se nikdy neodchýlil od své strany.

V rámci jejím hlásal politiku mírně liberální, měl však spíše sklon pro kompromisy a pro smířování než pro vystupování bojovné. Demokratická strana v něm viděla jednu ze svých konservativních postav.

Jak je možno státi se presidentem.

Každý občan Spojených států, jenž je sám volitelný, a jenž má za sebou stupnici mírných úspěchů, počíná docela přirozeně uvažovati o tom, jakou cestou by dosáhl zvolení za presidenta. Formule, kterou si pro tuto cestu vybral Franklin D. Roosevelt, nevyšla z poválečné krise, nýbrž z rozkolu, jenž se roku 1912 ukázal v republikánské straně. Úkolem bylo připoutati pokrokové živly republikánské strany ke straně demokratické.

Tento rozkol v republikánské straně, která roku 1912 byla roztržena mezi stoupence Theodora Roosevelta a Tafta, způsobil, že Woodrow Wilson byl zvolen presidentem nejen roku 1912, nýbrž dosáhl opětovné volby i v roce 1916

s pomocí pokrokových voličů strany republikánské. Nepopulárnost Wilsonovy mezinárodní politiky způsobila, že konservativní složky strany republikánské a liberální složky strany demokratické se počaly sblížovat. Vlivem poválečné reakce se totiž obě strany staly konservativními. Již několik let před svým zvolením za presidenta vytkl si Franklin D. Roosevelt za úkol, uskutečnit sblížení těchto obou stran, k němuž došlo za Wilsona jen částečně a na krátkou dobu. Jeho plánem bylo získati pro demokratickou stranu většinu celého národa (což nebylo uskutečněno od dob občanské války kromě období Clevelandova a Wilsonova) spojením s pokrokovými republikány. Republikánská strana nemohla zůstati trvale liberální, poněvadž v ní byly zakotveny finanční a podnikatelské zájmy národa. Demokratická strana však se ve své většině mohla státi liberální, protože měla svůj silný konservativní blok ze starého Jihu, který byl agrární, jenž se podezřívavě díval na finančnickou Wall Street a jenž by snadno byl mohl přejíti na stranu konservativních republikánů.

Franklin D. Roosevelt byl přímo předurčen k tomu, aby uskutečnil toto ucelení demokratické strany prostě proto, že byl jedním z Rooseveltů. Jeho vzdálený bratranec vytvořil velkou tradici politickou a osobní, pocházel však ze strany republikánské. Zde měla strana po ruce Roosevelta svého a demokratického. Byl kromě toho protestantem, žákem Wilsonovým, byl rurálním demokratem, takže byl sympatickým Jihu. Přišel ze státu, jenž byl nejen nejhladovějším, nýbrž v němž většina demokratů byla katolickými měšťáky. Byl jednou z hlavních opor prvního katolického kandidáta na presidentský stolec, Alfreda E. Smitha, a byl ve svém státě po dvakrát zvolen za guvernéra, po druhé většinou, které do té doby nebylo ještě nikdy dosaženo. To zaručovalo Rooseveltovi jeho oporu se strany velkoměstské demokracie Severu. Kromě toho navrhoval taková politická opatření, která mu získávala sympatie pokrokových republikánů a nespokojených západních venkovanů; propagoval mohutnější využití vodních sil, zřízení pense pro přestárlé osoby, podporu zemědělců a státní pomoc nezaměstnaným. Tak se objevil v celém svém rozsahu program Rooseveltův již v době, než přišla zhoubná hospodářská krise.

S tímto svým programem měl již před tím rozumné vyhlídky na dosažení presidentského stolce, rok 1928 však ještě příliš oplýval penězi a blahobytem. Roku 1932 pak se ukázal nejnadanějším kandidátem na presidentský stolec, ne však jakožto vynálezce nového hospodářského programu, nýbrž jako politický dědic Theodora Roosevelta a Woodrowa Wilsona. Je zajímavé, že i jeho heslo „A new Deal“ bylo šťastným spojením Wilsonova hesla „A new freedom“ a hesla Theodora Roosevelta „Square Deal“.

Dědic amerického idealismu.

Ve skutečnosti však je Franklin Delano Roosevelt dědicem politických a sociálních tradic z doby o mnoho starší. Pochází z vrstev americké společenské aristokracie, z oně drobné a nijak ostře ohraničené skupiny těch rodin, které přišly první do Nového světa. Zde získaly blahobyt a bohatství a udržely si je, projevovaly smysl pro uslechtilé stránky života a vytvořily ze svého středu Společnost. Mezi jeho předky najdeme po celá tři století americké plavce s širokým rozhledem, obchodníky a vlastníky pozemků. Obě z jeho rodin, i holandská rodina „Rooseveltů“ i vlámská rodina „Delano“, přišly do Nového světa v polovině 17. století. Mezi předky Franklina D. Roosevelta najdeme mnoho anglických jmen, jež svědčí o tom, že docházelo k četným

sňatkům s členy vážených rodin Nové Anglie a Nového Yorku.

Z podobné tradice vzešlo ve Spojených státech množství snobistických parazitů. Z této tradice vyšel však také malý počet lidí s vysoce vyvinutým smyslem pro veřejnou odpovědnost, lidí hluboce mravně založených. Tito lidé byli toho názoru, že jejich finanční podnikání jim má vynášeti přiměřeně slušný zisk, nikdy však se nesnažili z něho vykořisťovati příliš mnoho. Tito lidé byli udešeni, když po roce 1920 se ukázala hrozná vlna spekulace, a nevěřili ani svým uším, že firma J. P. Morgan and Co., jež representovala přímo symbolicky konservativism a korektnost, odpovídající jejich ideálu, upadla také do praktik, typických pro finančnické parvenu.

Z této tradice vzešel Spojeným státům velký počet finančníků a obchodníků. Od doby občanské války však tyto vrstvy vydaly málo politických vůdců, kteří by se byli dostali až k vrcholu společenské pyramidy a usilovali o něco více než o hájení a udržení úzce peněžních výsad své třídy. První výjimkou byl Theodore Roosevelt — a druhou jest Franklin D. Roosevelt. Kariéra prvního Roosevelta měla hluboký vliv na kariéru druhého. Tento druhý Roosevelt však se vyznačoval rysem, jenž byl daleko důležitějším: přímo se ztotožnil s idealistickými prvními léty Republiky.

Už v chlapeckých letech byli jeho hrdiny ideální Američané jako John Paul Jones, Thomas Jefferson nebo George Washington, a jejich současníci, mezi nimiž bylo mnoho jeho přímých předků. Většina z mladých lidí jeho generace ve chvíli, kdy dospěla do let, viděla své vzory ve velikých bankéřích, velikých průmyslnících a mohutných podnikatelích, těžících z celého světadílu. Roosevelt však nikdy neztratil nadšení svých chlapeckých let. Podnes jsou jeho hrdiny John Paul Jones, Thomas Jefferson a George Washington.

Má neobyčejně podrobnou znalost dějin z doby, kdy se končilo v dějinách Spojených států období kolonistické a počínalo období republikánské. Je daleko spíše doma v historii amerického loďstva, v listinách Federalistů a v činnosti Ústavodárného shromáždění než v dějinách revoluce průmyslové. Jakožto prezident Spojených států se v něm znovu objevuje typ, náležející do linie amerických presidentů, počínajících u Johna Quincy Adamse. To znamená, že je členem tak zvaných „vyšších vrstev“ s důvěrou v sebe, se smyslem pro skutečnost, s odvahou a s důvěrou v organizaci, kteréžto vlastnosti tyto vrstvy přinášejí u svých nejlepších reprezentantů. A kromě toho má onen smysl pro potřebu národní jednoty, jenž se staví proti rozštěpování jednotlivých společenských tříd. Velká Británie měla veliké množství státníků, kteří vyšli z podobného společenského pořadí a hlásali podobnou ideologii. Spojené státy však jich měly málo.

Proti kapitalistům.

Většina z lidí, s nimiž vyrostl a vychodil školu i universitu, dívala se na Franklina D. Roosevelta jako na odrodilce, protože byl věren nejkrásnějším ideálům své třídy a nikoliv jejím zájmům úzce finančním. Když roku 1931 a 1932 po prvé se představil jako demokratický kandidát na stolec presidentský, seřadili se lidé s penězi, ze starých rodin i zbohatlíci, solidně do jednoho šiku proti němu. Nalezl ve své finančně velice slabé volební kampani podporu pouze čtyř mužů, z nichž tři byli lidé noví a jedině čtvrtý ho znal již delší dobu: byl to plukovník Edward Mandell House, jenž byl i z intimních přá-

tel Woodrowa Wilsona. Když byl jmenován kandidátem a bylo zřejmo, že bude asi zvolen za presidenta, objevil se větší příliv peněz, z lidí jeho vlastní společenské třídy však ho podporoval pouze Vincent Astor se dvěma jinými. Sotva byl Roosevelt několik týdnů presidentem, už povstala většina zámožných lidí celého státu s nenávisí a vztekem proti jeho „radikalismu“. Obviňovali ho, že se zaplétá do nebezpečných teorií, že podniká experimenty, které jsou výplodem intelektuálů, a že podkopává „americký systém“. Ve skutečnosti nebyl Roosevelt nikdy tím, co se v Evropě nazývá laciným radikálem. Nebyl také nikdy pouhým teoretikem. A Roosevelt ukázal, že je si již ze své výchovy vědom toho, že americká republika sama o sobě je již dosti smělým experimentem a že symbolem ryziho „amerického ideálu“ jsou daleko spíše idealisté Jefferson, Lincoln a Theodore Roosevelt, než všichni ti Morganové, Rockefellerové, Mellonové a celá ta sbírka poválečných milionářů.

Mnoho z těch věcí, kterých se ujal jako president, začaly před ním již Theodore Roosevelt a Wilson. Tyto věci však byly přerušeny vstupem Spojených států do světové války a následující konservativní reakcí. Bylo zvláštní shodou okolností, že nastoupil na místo presidenta právě v tom okamžiku, kdy celá země byla zmítána nejhroší hospodářskou krizí celé americké historie. Velké banky v New Yorku a v Chicagu stály nad samou propastí po řadě „runů“. Metody, jimiž Roosevelt znovu otevřel banky a zahájil serií energických opatření k obnově celé hospodářské soustavy, nebyly výplodem nějakého teoretika. Byly metodickým podnikáním člověka, počítajícího se skutečností, člověka plného důvěry v sebe, jenž věděl, že v kritických chvílích bývá vždycky bezpečnější zásah energický než zásah bázlivý.

Snad je Roosevelt lepším taktikem než stratégem. Bez váhání počal paralelně vedle sebe uskutečňovati různé nesouvislé politické tendence, jsa si dobře vědom toho, že spolu navzájem nesouvisí, máje však pevnou důvěru, že tato různorodost v praxi je něčím docela jiným než nesourodost v teorii. Když v praktické politice se ukázal někde neúspěch, obměnil ihned svou politiku. Přes všechnu reklamu, která se dělala jeho intelektuálním rádcům, neměl Roosevelt od nastoupení na svůj úřad žádné faktické instance pro hospodářskou strategii. V řadě po sobě u něho vidíme jednotlivé rádce, které nazývá „koordináty“, jejichž úkolem je připravit podrobně rozličné části jeho programu.

Muž s důvěrou v sebe.

Jednou z nejvýraznějších vlastností Franklina D. Roosevelta při tomto podnikání je lehkost a samozřejmost jeho sebedůvěry. Částečně je zakořeněna v tom, že má za sebou naprosto bezúhonné sociální pozadí svého původu. Dále však vychází také z neobyčejně příznivých podmínek fyzických. Je vysoký a robustní s krásně vytesanou hlavou a s úsměvem, jenž mu na první pohled získává přátele. Již jako mladý muž si získával svým zevnějškem neobyčejné sympatie. Když roku 1911 nastoupil do správy ve státě newyorském, opouštěli novinářští referenti obvyklou prosaicnost svých politických článků a mluvili o něm jako o „druhém Apollonovi“ a o člověku, „jenž by si mohl vyděláti slušné jmění i na jevišti jako ideál všech mladých dívek, snadno si citově podmaňující jejich srdce“.

Kromě toho je pro něho typickým o k a m ž i t ý ú s p ě ch, jehož dosáhl ve veřejném životě. Když po první kandidoval na veřejný úřad, vystoupil v obvodu, v němž již celých padesát let nebyl žádný příslušník jeho strany kandidátem. Když seděl 48 hodin ve svém křesle, organizoval

v rámci své vlastní strany hnutí, které vyzvalo na zápas nej-mocnější politickou mašinerii celého státu: Tammany Hall. Výsledkem bylo, že byl zvolen za senátora Spojených států. Roosevelt byl Benjaminem tohoto senátu a přes strašlivý nátlak zůstal pánem nad tímto pobouřeným blokem, až došlo ke kapitulaci Tammany a byla sjednána dohoda.

V menším formátu byl tedy jeho vstup do politiky stejně dramatickým jako o dvacet let později jeho vzestup na místo presidenta. Již před svou třicítkou byl dosti velkou postavou národní politiky a ve věku 31 let se ujal za Wilsona místa ve státní správě jako tajemník a zástupce ministra námořnictví. Tam získal tolik na své popularitě, že se demokratická strana v New Yorku namáhala ho přemluvit, aby se stal jejím kandidátem na místo guvernéra státu. Tuto nabídku obdržel za světové války a odmítl ji. Když pak se volební období Wilsonovo blížilo ke konci a on byl všeobecně považován za nejnadanějšího z mladých členů demokratické strany, byl ve věku 38 let jmenován vicepresidentem. Byl tedy o čtyři leta mladší než Theodore Roosevelt, když roku 1900 nastoupil na tentýž úřad. Utrpěl při tom porážku ve stejném okrsku, v němž byl zvolen Harding a Coolidge. To je jediná porážka, kterou Roosevelt zažil ve 24 letech veřejné činnosti, a naprosto to nebyla pro něho porážka osobní.

V 38 letech se dostal na politickém žebříku výše než nejúspěšnější muži američtí dosahují ve svých nejsmělejších nadějích po své padesátce. Není nepravděpodobno, že by byl dosáhl presidentského stolce již roku 1924 ve věku 42 let, kdyby nebyl před tím sražen těžkou nemocí.

Zápas s nemocí.

Roku 1921 onemocněl Roosevelt nemocí poliomyelitis, která je populárně známa jako dětská obrna. Byl touto nemocí ochromen na celém těle a musil opustiti svou veřejnou činnost.

Po celé tři roky zápasil zarytě, aby znovu nabyt vlády nad svými údý, nemohl však opustiti křeslo o kolečkách a nemohl vyjíti jinak než několik kroků s berlemi pod rukama. Konečně objevil, že mu pomáhá cvičení a kura v horké vodě neznámého lázeňského místečka v Georgii. Za čtyři leta nečinnosti se mu konečně podařilo dospěti tak daleko, že mohl opět choditi na nohou, řemeny přišňerovaných k ocelovému pásům, podpíraje se o hůl a o rameno ošetřovatele. Jeho tížadostí bylo zotaviti se tak, aby opět mohl choditi bez jakékoliv umělé podpory: zdálo se však, že toho nikdy nedosáhne.

Roku 1928 však ho jeho starý přítel Alfred E. Smith důtklivě povolal nazpět do aktivní politiky, aby přijal místo gu v e r n é r a státu newyorského. Zápas, který Roosevelt se vši rozhodností vedl proti své chorobě, ačkoliv i členové jeho rodiny již se smířili s tím, že jeho kariéra ztroskotala před svým vyvrcholením, přispěla snad nejvyšší měrou k vystupňování jeho důvěry v sebe. V této zkušenosti vnitřně vyzrál a neztratil naprosto nic ze svého přirozeného veselí. Dětská obrna není chorobou, z níž se pacient obyčejně zotaví a obyčejně nepřejde bez těžkých následků. Plováním a rozmanitým tělesným cvičením však se Roosevelt udržuje tělesně v dobré kondici. Od přírody má postavu zápasníka o ceny a všeobecně je tak zdrav, že na své životní pojištění platí nej-nížší možné normální splátky. Nehybnost, k níž byl na čtyři léta přinucen, jako by byla soustředila jeho energii. Se svým neúnavným smyslem pro humor vydrží pracovati od rána až dlouho do prvních hodin po půlnoci a přece na něm na zítří není ani stopy únavy.

Ve své schopnosti snášeti neobyčejné fyzické i nervové ná-mahy presidentského stolce nemá, jak se zdá, nikoho sobě rovného, alespoň ne v dnešní době. Ustavičně je pln tryska-jícího vtípu, jeho humor je veselý, často šelmovský a příleži-

točně kousavý a překvapuje i jeho nejbližší přátele. Směje se daleko častěji než kdokoliv jiný z amerických mužů veřejného života. Je rozkošným vypravěčem a se zvláštní zálibou mimicky napodobuje se svým typickým satirickým přeháněním jak své nejuvěrnější politické přátele, tak i své nejuvážnější odpůrce. Pokud je mezi intimními přáteli, bývá často kousavý, jakmile vystoupí na veřejnost, bývá laskavý, mírný, jako člověk, který oplývá dobrotou. Osobní kouzlo je snad jeho největším politickým aktivem. Dovede pouhým úsměvem a vlídným slovem si získati celé shromáždění, nakloniti si podřízené úředníky anebo odstraniti rozpor ve své vládě.

Muž, který zjednodušuje.

Tyto lehké jeho vlastnosti, zřetelné na první pohled, působí často, že jeho charakter bývá chybně vykládán. Pokud nebyl presidentem, mysleli o něm mnozí, že není duševně a charakterově dosti hluboký. Jeden z nejznámějších amerických politických autorů o něm napsal, že je to šarmantní gentleman, jenž by rád byl presidentem a přečene namá pro tento úřad žádné zvláštní kvalifikace. Tento žurnalista zapomíná stejně jako mnozí ostatní na Rooseveltovu nezkratnou vůli, již ukázal při překonávání své tělesné choroby a v odvaze, kterou znovu a znovu projevil na své politické dráze.

Ještě více svádí k omylu jeho schopnost zjednodušovati, která se projevuje ruku v ruce s jeho lehkou srdečností. Efektivní politikové vyjadřují velice jednoduché věci v mohutně znějící slova a chvastají se svými bezvýznamnými činy: vidíme to u leckterého z dnešních diktátorů. Rooseveltovou metodou je naproti tomu vysvětliti i nejsložitější problémy jednoduchým výkladem a přecházeti své nejdůležitější činy jako něco málo důležitého. Mnozí z efektivních politiků říkávají svým voličům: „Toto je velký problém, kterým si nejlepší lidé lámali hlavu po celá léta — a já jsem jej vyřešil.“ Roosevelt má naproti tomu zálibu, zanechávati po sobě tento dojem: „Nelámám jsem si s tím dlouho hlavu. Bylo to snadno provedeno. Nestojí to ani za řeč.“ Ve skutečnosti si s tím hlavu lámal. Jeho štěstí však ve většině případů spočívá v tom, že právě on tomu kterému problému nepřikládá velké váhy. Má totiž neobyčejný dar zbavovati otázku bezvýznamných přídavek, jíti přímo k jádru obtíží a vysloviti je co nejprostšími slovy.

Tato schopnost se projevuje zejména v jeho veřejných projevech. Není ani dobrý řečník ani nadaný autor. Pronesl několik památných řečí a poselství, které musí býti zařazeny mezi nejdůležitější projevy státníků — ty však byly velice pečlivě připraveny, materiál mu byl sestaven zvláštními znalci, kteří jsou autory těchto projevů stejně jako Roosevelt sám. Normální řečnickou metodou anebo metodou jeho článků je prostě informující konverzace. Jeho rozhlasové řeči k národu jsou pečlivě připravovány, velice úzkostlivě však při nich dbá toho, aby budily zdání pouhé konverzace u krbu. Jeho posluchači nikdy nemají pocit, že naslouchají řečnickému projevu. Mluví vždycky tak, jako by vedle nich seděl na židli. Při tom má dokonale dříci a velice pružný tenor, ve svém slovníku si však libuje ve slovech jednoslabičných a dvouslabičných, často užívá obrátů z běžné pouliční řeči a příkladů z domácího života.

Člověk jako vy a já.

Celé svazky, které byly napsány hlubokomyslně o funkci moderního státu, si zjednodušil v jedinou větu, že člověk má odpovědnost k svému soušed. Znalci nejrozmanitějších oborů si mohou právem stěžovati, že Roosevelt až přílišným způsobem věci zjednodušuje. Ve svých ve-

řejných projevech však se neobrací ke znalcům ani k parlamentárním politikům. Sám se přiznal, že jeho snahou je mluvití takovými slovy, jimiž mezi sebou mluví sedláci na Jihu a jimž snadno porozumí i člověk táhnoucí káru po východní čtvrti newyorské. Naslouchají a rozumějí mu.

Proto je Roosevelt nejuspěšnějším politickým vychovatelem, jehož měly Spojené státy od dob Lincolnových — a snad nejuspěšnějším politikem v celých dějinách republiky. V rozhlase má nástroj, jehož žádný z jeho významných předchůdců nemohl používatí a jehož žádný z jeho současníků, třeba sebevmluvnější, nedovede využití tak dobře. Jak přímý styk s ním mají velké davy lidí, o tom svědčí nekonečný proud dopisů, docházejících do Bílého domu. Každý všední den dostává ve své poště tři tisíce dopisů od obyčejných spoluobčanů, kteří něco potřebují anebo kteří mu posílají nějaký návrh ke zdokonalení jeho politické praxe.

Stejně málo formálně postupuje i při svých demokratických schůzkách s žurnalisty. Přijímá je dvakrát týdně a často jich bývá najednou 90 až 100 — a při tom odpoví na každou jednotlivou otázku, kterou mu položí. Nezná-li odpověď, poví klidně, že neví. A kdykoliv jde o nějakou technickou otázku, neváhá a poukáže tazatele na některého ze svých odborných spolupracovníků s upřímným doznáním, že on o tom ví daleko více. Konference stejného druhu pořádá každý významný člen jeho vlády. Před tím, než Roosevelt byl zvolen, se snažili již dva nebo tři presidenti o zavedení podobných tiskových konferencí s malými skupinami žurnalistů, později však většinou přešli ke vztahům čistě jen formálním. K Rooseveltovým konferencím však jsou připuštěni všichni korespondenti časopisů, žijící v hlavním městě. Pokud je mi známo, je Washington jediné hlavní město na světě, v němž hlava státu pravidelně přijímá korespondenty cizozemských časopisů a v němž cizí žurnalisté se těší naproste rovnoprávnosti s žurnalisty domácími.

Nejpopulárnější americký president.

Roosevelt oslovuje většinu z žurnalistů jejich křestními jmény. Stejně také volá křestním jménem většinu lidí, s nimiž se zná. To bývá v Americe běžným zvykem, ale presidenti dosud bývali toho názoru, že se to nezotožňuje s důstojností jejich úřadu. Stáli členové úřednictva Bílého domu, kteří byli na svém místě již pod osmi různými presidenty, byli pohoršení, když je Roosevelt počal oslovovati křestním jménem. Brzy si na to však zvykli a našli v tom zálibu, a dnes je jasně viděti, že jsou Rooseveltovi osobně tak oddáni, jak nebyli žádnému jinému presidentu.

S těmito demokratickými osobními vlastnostmi, připomínajícími Jeffersona a Jacksona, jimiž se sblízuje s nejprůměrnějším občanem, má Roosevelt ještě neobyčejnou politickou obratnost. Jeho nejzarytější kritikové mu neupírali, že je nechytřejším politikem, jenž seděl v moderní době na presidentském stolci. Roosevelt má určité vlastnosti, které připomínají Lorda George z jeho dřívějších lepších dob. Kromě toho má ocelovou vytrvalost a neobyčejně zdravý smysl. Jeho politická chytrost se skládá z neobyčejné schopnosti pozorovací, z veliké aktivity a z překvapivě bohaté znalosti různých typů lidí ve Spojených státech i z velké zkušenosti, nabyté veřejným životem.

Při tom však není naprosto neomylný. Jeho kariéra je plná omylů v politickém úsudku, k nimž se dal strhnouti buď nadbytkem temperamentu nebo dobrotou. Nerad se dotýká osobního cítění svých přátel, takže nedovede ani se zbavití neschopných úředníků, pokud je přesvědčen, že mu jsou osobně oddáni. Vyznačuje se také jakýmsi nejasným a skoro náboženským idealismem, jenž se podobá naivní srdečnosti Woodrowa Wilsona a Ramsaye MacDonalda. Ve svém

jádře však je daleko větším realistou než ten i onen. Bylo by asi potěšením vidět, jak se jeho vtip sráží s Clemenceaum ve Versaillesch.

Franklin D. Roosevelt snad přejde do historie jako jeden z největších presidentů Spojených států. Snad bude znám jako muž, jenž nejen zachránil svou zemi z její nejhorší hospodářské krise, nýbrž jenž měl i odvahu nově organizovati hospodářský život v tomto průmyslovém období ve směru levějším a ve formách trvalejších, daleko více odpovídajících ideálům sociální spravedlnosti. Dnes, kdy stojí na prahu svého druhého presidentského období, je však k podobnému procvití ještě předčasně. Jednu věc však můžeme říci s naprostou bezpečností: Ukázal novým způsobem, že demokratické zřízení ve Spojených státech je něčím životním, a obnovil všeobecnou víru v demokracii ve chvíli, kdy se na tolika místech již zdálo, že zmizí.

národní hospodář

Eduard Vyškovský:

Jaká je krise našeho zemědělství?

Zemědělská krise není pojem vyhraněný. Můžeme na př. mluvit o sociální krisi venkova, jedné z nejtěžších, kterou prožíváme. Životní úroveň masy zemědělského obyvatelstva je hluboko pod úrovní obyvatelstva městského. To je hlavní příčina útěku do měst, zjevu, kterým se sociologové musí velmi vážně zabývat. Devět desetin zemědělských podniků je sotva s to uživit své majitele, neřku-li absorbovat přírůstky lidnatosti, a mají tedy charakter nikoli podnikatelský. Doložíme to tím, že z veškeré zemědělské půdy připadá 88.6 procenta na zemědělské závody v rozsahu do 10 hektarů. Těchto 88.6 procenta zemědělců, samostatně hospodařících, vlastní jen 43 procenta veškeré zemědělské půdy, kdežto necelému 1 procentu zemědělských podnikatelů s majetkem nad 50 hektarů patří asi 20 procent veškeré zemědělské půdy. Pozemková reforma přinesla sice posílení střední vrstvy zemědělců, ale neznamenala zdaleka řešení sociálního problému venkova. Jak se bude tento problém řešit, nemůžeme dnes tušit. Psychologické předpoklady a dovedná agitace jej značně zatemňují, takže není tu ani objektivních předpokladů pro účinné návrhy v tom směru. A přece nejen s hlediska čistě zemědělského, nýbrž také s hlediska celého hospodářství je tato stránka řešení zemědělského problému velmi významná. Neboť teprve tehdy bude znamenat pomoc zemědělství skutečnou pomoc celému národnímu hospodářství, až s vyšší mzdou za zemědělskou práci se přelije zvýšená kupní síla do širokých vrstev zemědělského obyvatelstva a nikoli jen k poměrně úzké vrstvě velkých zemědělských podnikatelů.

Dnešní formy pomoci a její účinky znamenají sice částečné řešení kapitálové krise, ale nikoli tak pronikavé zvýšení kupní síly, aby se účinky mohly plně projevit také na vzestupu výroby průmyslové. Nechceme při tom podceňovati ony částečné výsledky, které se projeví zvýšenou investiční činností, obnovou strojů a domovního majetku na venkově i ko-

nec konců zvýšeným konsumem spotřebního zboží, který se dosaženým zvýšeným příjmem venkova projevil. Ale tento podíl by mohl býti při jiném sociálním rozvrstvení zemědělského obyvatelstva mnohem větší, neboť takto oběti, které ostatní obyvatelstvo státu přináší ve prospěch zemědělství, jdou z velké části hlavně na ozdravení kapitálové potence a nikoli spotřební schopnosti.

Pomoc pro předlužené zemědělství.

Druhá krise našeho zemědělství, která vyžadovala naléhavého řešení, o něž usilovala agrární strana již mnohem vydatněji, je předlužení. Není to tak dávno, aby se zapomnělo, jak profesor Brdlík, nynější agrární poslanec a bývalý ministr zemědělství, mluvil veřejně velmi drasticky o zadluženosti městského obyvatelstva. Ukázalo se, že zadluženost venkova je problémem daleko obtížnějším, než zadluženost oněch městských vrstev, které „investovaly do hnoje“ velkou spotřebou masa, tehdy odsuzovanou, jako doklad nadměrné zvýšené životní úrovně. Agrární strana dovedla však se vydatně ujmouti předlužených zemědělských podnikatelů, především obecným zemědělským moratorium, potom zavedením zemědělského vyrovnání a konečně usiluje stále ještě o zřízení pomocného fondu, jehož prvotní forma, zemědělský ústav, byla právě v „Přítomnosti“ podrobena kritice. (Viz čl. dra A. Procházky v č. 7 tohoto ročníku.) Byla by ovšem chyba neuznati, že i po této stránce se muselo něco udělat pro zemědělství jako celek, nemělo-li býti vydáno velkým přesunům majetkovým, které by nebyly zdravý nikoli jen s hlediska politického zájmu agrární strany, nýbrž i státního.

Jistě byla velmi oprávněná iniciativa pro snížení úroků z dluhů (při čemž budiž podotknuto, že právě zemědělským podnikatelům na zemědělskou půdu se dostalo nejlevnějších úvěrů v našem hospodářství vůbec). Sotva lze také namítati proti zásadě zemědělského vyrovnání, neboť žádný obor hospodářský se dnes neobejde bez tohoto druhu likvidace úvěrového zatížení, které se stalo neúnosné nikoli vinou dlužníkovou, nýbrž obecným vývojem hospodářským. Povážlivější však je, když se žádají privilegia nikde nebývalá a velké oběti státu, nebo dokonce řešení, které má v agrární straně mocné stoupence, totiž inflace, kterou by se po silném cenovém vzestupu dluhové zatížení automaticky snížilo.

Jaká cena je rentabilní?

Stejně by bylo sotva možno co namítati proti snaze dosíci výnosnosti zemědělského podnikání, což agrární strana formuluje jako požadavek spravedlivé odměny zemědělcovy práce. Není možno tvrditi, že by ostatní strany a celé naše hospodářství neměly porozumění pro tento požadavek. Otázka však je, jaká cena je rentabilní a pro koho, a další, které jsou vhodné prostředky, aby se této rentability dosáhlo. Odpovědi na prvou otázku se nám asi nedostane nikdy. Žádná cena nebude nikdy dost rentabilní pro politickou agitaci. Skutečně je také velmi nesnadno postihnout rentabilitu zemědělské výroby jako celku. Především bylo by nutno rozlišiti, kolik z ceny připadá na skutečnou mzdu zemědělské práce (a to mzdu samostatně hospodařícího zemědělce, protože mzdy zemědělského

dělnictva jsou tak bídné, že brát je za základ bylo by nespravedlivé vůči zemědělství jako celku) a kolik na pozemkovou rentu. Tato renta je poměr ceny půdy k jejímu výnosu, případně jak se to jeví, poměr zadluženosti zemědělského podnikatele k výnosu půdy. Jinak vypadá rentabilita zemědělské výroby nezadluženého statku, který se může spokojit nižší cenou, než u podnikatele, který musí nejprve odvésti nejméně 4½ procentní úrok, než může počítat zisk, včetně životních nákladů své rodiny. Jestliže zemědělská chudina je ještě nyní nucena žít v nejbídnějších poměrech, můžeme s pýchou konstatovat, že aspoň náš střední zemědělec se snažil z těchto poměrů se dostat. Obnovený venkov je toho důkazem. Amortisace těchto investic a úrok z dluhů, které na ně byly učiněny, je však součástí výrobní kalkulace. Jejich výše je hamozně taková, že skresluje to, co by bylo možno nazvatí spravedlivou cenou.

Jeví se pak problém tak, že cena pro některé zemědělce rentabilní, je pro jiné ztrátová. A poněvadž zemědělská strana je jen jakousi obdobou zájmového kartelu, prosazuje se i při její činnosti známý hospodářský zákon, že kartelní cenu určuje nejslabší složka. Z toho plyne, že politické požadavky cen zemědělských výrobků neodpovídají skutečné potřebě a jsou neúnosné ostatnímu hospodářství. Ale rentabilita zemědělské výroby je závislá také na jedné nevypočitatelné a neovládatelné složce, totiž přírodě. Odjakživa rozhodovalo také počasí o rentabilitě zemědělské výroby. Za normálních časů je neúroda pohromou a úroda požehnáním. Kartelní výpočty jsou ovšem jiné, a vidíme, že i politický kartel se snaží o korekturu tohoto zákona půdy, nikoli však jako podnikatelský kartel soukromohospodářský, nýbrž tím, že se snaží převalit svojí politickou mocí důsledky na jiné složky.

Ale bylo by snad přece možno i při těchto rozdílech individuálních a časových dospěti k jakýmsi předpokladům cenové objektivitě. Kdysi udělala něco podobného Zemědělská jednota tím, že vypsala soutěž mezi zemědělci na nejlepší účetnictví, které by podalo obraz výdělkových poměrů pro hospodáře. Výsledky byly také vystaveny na Zemědělské výstavě, ale jen jednou. Již nikdy se nic takového neopakovalo, protože se ukázalo, že při nejnapijatější kalkulaci jsou výrobní ceny obilí daleko pod hranicí, která se politicky tehdy požadovala. V zemědělsko-spravovědném ústavu prof. Brdlika jsou prý takové kalkulace, ale asi za pancéřovými dveřmi pokladen. A přece jedině výsledky přesných hospodářských kalkulací mohou nejlépe opodstatnit spravedlivé nároky zemědělství. Jistě by nebylo nikoho, kdo by se vzepřel požadavku dostatečné rentability zemědělské výroby, opřené o průkazní čísla. Takto jsou všechny požadavky agrární strany, ať oprávněné či nikoli, předmětem politického obchodu, jehož výsledky nemusí býti vždy prospěšné zemědělství, jak se ostatně ukázalo právě letos.

Co se dosud udělalo pro zemědělství.

Při velké politické moci se ovšem agrární straně daří prosadit nejrůznější opatření v zemědělské výrobě, aniž však mají všechna tato opatření působivý účinek. Rekapitulujme, co všechno bylo již u nás učiněno pro různá odvětví zemědělské výroby:

Obilí. První ochrany obilní výrobě se dostalo novými cly z r. 1925, a až do roku 1930 se postupovo-

valo skoro výhradně tímto směrem. Když se však ukazovaly stále větší přebytky domácí sklizně, které oslabovaly účinky celní ochrany, byly vydány zákony, které směřovaly k podpoře spotřeby domácích obilí, jako zákon o povinném semilání domácí pšenice a žita z r. 1930, zákon o výrobě chleba z téhož roku a konečně zákon o zpracování žita na líc z roku 1933. Dovozy zemědělských výrobků byl podřízen od r. 1930 povolovacímu řízení a k jeho řízení se utvořil r. 1932 dovozní syndikát, jenž působil dva roky. Stále byly tu však přebytky obilí, které tísnily ceny. V r. 1933 byl konečně zřízen intervenční fond na výkup obilí, který umožnil zemědělským družstvům vykupovat obilní přebytky na účet státu. Aby se usnadnilo financování tohoto výkupu, byla v r. 1933 zavedena instituce obilních zástavních listů, na které povolila Národní banka úhrnný úvěr 300 mil. Kč (později 400 mil. Kč) a bylo umožněno zvláštním zákonem zřizovat obilní skladiště.

Všecka tato opatření se nepovažovala za dostatečná a tak byl v r. 1934 zřízen obilní monopol ve formě Čs. obilní společnosti, který zajistil výkup všeho tržního obilí za pevné ceny. Nemůžeme se na tomto místě zabývat podrobně jeho výsledky a předpoklady, na kterých tyto výsledky závisely. Zjišťujeme jen, že veškerá plocha osetá pšenicí byla v roce 1926 623.000 ha a v r. 1935, prvním po zřízení monopolu, dosáhla 966.000 ha. V r. 1926 se sklídilo 92.899 vagonů pšenice, v r. 1935 však 161.815 vagonů. Stali jsme se nejen soběstačnými v obilí, ale máme přebytky, které i po malém omezení osevu v r. 1936 a jeho poměrně slabé sklizni stačí skoro na 2 roky.

Nebudeme polemizovat o tom, je-li to dobré či špatné. Kdybychom nežili v absurdních časech, kdy přebytky znamenají hospodářskou zhoubu, neboť nedovedeme najít prostředky opravdové jejich distribuce, snad bychom se mohli z těchto přebytků radovat. Jistě také jsou prospěšné s hlediska obrany státu, neboť jej zajišťují pro případ poruchy, která by vznikla, kdybychom byli přepadeni. Ale s hlediska soukromopodnikatelské kalkulace jsou tyto přebytky nebezpečné, protože ohrožují ceny. Nepodařilo se ničím dosud zvrátit zákon nabídky a poptávky. Je možno jej nějaký čas znásilňovat tím, že se vyprovokuje zvětšená poptávka, nebo že se zadržením zásob uměle omezí nabídka. Ale na konec musí přece někdo zaplatit výrobní přebytky. Tím někým byli spotřebitelé a stát. Je pravda, že obilní monopol nijak nezvýšil ceny proti dřívějším poměrům. Ale nedovolil ani jejich poklesu na úroveň, která by odpovídala poměru mezi výrobou a spotřebou. To mělo za následek jednak, že spotřeba nedosáhla té výše, na jaké by byla při nižších cenách, jednak, že výroba byla vystupňována ještě výše, protože prakse ukázala, že stanovené ceny byly rentabilní podle kartelového zákona, to je i pro výrobce s nejhorsími podmínkami. Aby se dosáhlo omezení výroby, bylo již v r. 1935 nařízeno omezení pěstění pšenice, úspěch však byl nepatrný, protože osevni plocha klesla jen na 927.000 ha. Proto bylo letos vydáno nové nařízení, že se má omezit osev pšenice až na úroveň r. 1930, kdy bylo oseto pšenicí asi 850.000 ha. Jaký bude míti toto nařízení úspěch, teprve uvidíme. Nerozřešena totiž zůstává otázka, co s půdou, opuštěnou pšenicí.

Než se k této otázce vrátíme, všimněme si jiných opatření na prospěch zemědělství

v dalších oborech.

Brambory. V r. 1932 bylo zavedeno povinné mísení lihu s benzinem a vydán nový lihový zákon, který značně prospívá zemědělským lihovarům, jichž podíl na výrobě se stále zvyšuje. Letos byla provedena úprava výroby škrobu, při které se pamatuje i na stanovení cen brambor.

Len a konopí. Vládním nařízením z r. 1933 byly upraveny výrobní a odbytové poměry domácí výroby lnu a konopí. Při dodávkách textilního zboží státním a jiným veřejným úřadům se provádějí srážky ze smluvní ceny na příspěvky pěstitelů lnu a konopí. Při ministerstvu zemědělství byl zřízen paritní sbor lnářský, složený ze zástupců Ústředního lnářského svazu a lnářského průmyslu, který se má dohadovati o množství, cenách a výkupních podmínkách pro len a konopí domácího původu. Pomýšlí se na vybudování lnářského syndikátu, který by prováděl výkup domácího lnu pro tírny a průmysl na podkladě pevných cen a ovládal dovoz z ciziny. Vyskytly se plány na povinné mísení domácího lnu a konopí, resp. jeho horších jakostí, do bavlněných látek.

Olejnaté rostliny. V r. 1935 byla zavedena povinnost výrobců umělých tuků jedlých převzítí domácí ozimou řepku a domácí sojové boby za určitých cen a podmínek, na něž mají zemědělci význačný vliv. Výroba umělých tuků jedlých byla omezena a nařízeno, že se mají především zpracovat domácí suroviny a zároveň přidávat k margarínu 5 procent sádla. Bylo zakázáno používat umělých tuků v živnostech pekařských a zavedena spotřební dávka na umělé tuky.

Chmel. Vládním nařízením z r. 1934 bylo zakázáno zakládat nové chmelnice, bylo zavedeno povinné známkování chmele a připravuje se obchodní syndikát pro regulaci odbytu chmele.

Tabák. Plocha tabáku byla zvýšena na 10.000 ha a tabáková režie hradí asi polovinu své potřeby domácím tabákem. Tabáková režie povoluje jednotlivým pěstitelům výměru pro pěstování tabáku, a pěstitelé jsou povinni veškerý tabák odevzdati nákupním úřadům tabákové režie.

Dříví. Bylo nařízeno omezení pravidelné těžby dříví na 60 procent a zřízen dřevařský syndikát.

Produkce živočišná. V r. 1930 byla usnesena přírážková cla na dovoz dobytka a masa a v roce 1931 a 1932 zvýšena cla na vepře. V r. 1933 byl zřízen živočišný syndikát, který reguluje dovoz dobytka, prasat, sádla, vajec, másla, sýra, mléka a kaseinů. Zemědělci se domáhají zřízení dobytkařské společnosti. Chov a výkrm vepřového dobytka omezen vládním nařízením. Byla provedena opatření pro výrobu mléka a mléčných výrobků, stanoveno různé označování másla, z obchodu vyloučeno mléko nezdravé a nařízena povinná pasteurisace. Byly určeny ceny mléka na Kč 1.50 (které se však nedodržují) a zřízeny cenové komise pro jednotlivé země. Byly zřízeny vyrovnávací fondy mléčné pro jednotlivé země, do kterých platí zpracovatelé mléka a z nichž se má připlácet na cenové vyrovnání t. zv. mléka průmyslového.

Hospodářství špatně řízené.

Pro kterou výrobu bylo učiněno více? Jestliže však přes to vše je pořád ještě zemědělská krize, krize, za

jejíž podstatu se prohlašuje nedostatečná rentabilita zemědělských cen, pak není jistě něco v pořádku. Proč je nutno dělat stále nová a nová opatření? Protože zemědělci jsou si vědomi, na jak hliněných nohách spočívá všecko to, co bylo dosud na jejich prospěch učiněno. Jestliže se to nazývá řízeným hospodářstvím, tedy je to hospodářství řízené špatně, protože nesměruje ani k vyrovnání výroby a spotřeby (viz neúměrný vzestup obilních ploch), ani k zajištění spravedlivé ceny, protože tato cena není známa. Jakmile by se začaly uplatňovat oprávněné zásady řízeného hospodářství, bylo by zle, protože by se musilo jíti proti zájmům agrární strany.

Řepa pramenem naší zemědělské krise.

A přece je jeden obor zemědělské výroby, pro který se udělalo přamálo. Je to řepařství. Co jediné bylo pro něj učiněno: byla ponechána vysoká domácí cena cukru. A přece řepařství je pramenem, ze kterého vyrostla vlastně celá zemědělská krize v Československu, a je příčinou nezdaru dosavadní cenové politiky obilní. V r. 1925 bylo oseto řepou 307.000 ha, za deset let potom již jen 145.000 ha (letos asi 149.000 hektarů). To znamená, že osev řepy se zmenšil asi o 50 procent. Při tom v kampani 1925/26 se platilo za metrický cent řepy 20 Kč, v roce 1932/33 již jen 10.80 Kč, a od té doby se zvýšila cena řepy na 12.50 Kč. Kdybychom srovnávali pokles cen pšenice a pokles cen řepy zjistili bychom, že až asi do loňského roku byl tento pokles stejný a proti roku 1925 činil asi 37 procent (pšenice klesla s Kč 220.— na Kč 160.— za metrický cent). Letos se poměry zlepšily ve prospěch řepy, protože její cena se proti minulým letům o něco zvyšuje, kdežto zase příspěvky zemědělců na obilí (jak se nazývá srážka z monopolních cen) se cena obilí dosti podstatně snižuje. V každém případě lze však říci, že nebyly to převážně cenové důvody, které vedly k omezení osevu řepy. Pokles osevu byl záměrným důsledkem postupu cukerního kartelu, který při poklesu vývozních cen cukru na světovém trhu se snažil snížením výroby zlepšit pro sebe poměr mezi draho prodávaným cukrem domácím a ztrátovým vývozem. Zhruba platila zásada, že čím menší vývoz, tím lepší finanční výsledky cukerního průmyslu. Kartel vykupoval a zavíral cukrovary, přistoupil k mezinárodní dohodě o omezení výroby cukru (což vzhledem k světové situaci nelze mu však vytýkat) a kontingentoval odběr cukru od jednotlivých zemědělců, prováděje tak plánovitě hospodářství do posledních důsledků. Vláda už neměla nic, co by k tomu plánování přidala, leč že pravidelně při jednání o cenu cukrovky zatlačil ministr zemědělství, aby se několik haléřů přidalo. Ale tento tlak nebyl nikdy zvláště silný ani nebezpečný. Je věcí cukrovarníků a řepařů, že se shodli. Ale přece jen týká se tato věc i ostatního hospodářství. 150.000 ha polí muselo býti oseto jinými plodinami, jejichž nadbytek, jak jsme viděli, platí pak konsument a stát. Jsou vážné úvahy, zda omezení osevu cukrovky nepoškodilo zemědělství i po jiných stránkách. Zasloužilo by si zvláštní studie zjištění vlivu omezeného pěstění cukrovky na výrobu živočišnou, stejně poškozenou novými relacemi mezi cenami obilí a krmiv, které nakonec vedou k pronikavému zdražení masa, jež budí takový rozruch.

Bylo by logické uvažovať o možnostiach opätneho zvýšenia osevu řepy. Skutečně se tak také uvažuje a to nikoliv letos po prvě. Vždycky však všechny podněty k rozšířenímu pěstování cukrovky se nakonec neuskutečnily, protože se jednání protahovalo tak dlouho, až bylo pozdě. O osevu cukrovky se nerozhoduje na jaře, kdy se řepa skutečně seje, nýbrž rozhoduje o něm podzimní osev pšenice. Letos je situace pro větší osev řepy velmi příznivá. Především podle vládního nařízení má býti osev pšenice podstatně snížen, takže se uvolňuje značná plocha pro možnost většího osevu cukrovky. Kromě toho tvrdí zemědělci, že letošní podmínky pro podzimní osev byly nepříznivé, takže by bylo možno předpokládati větší osev jarní. Konečně se lepší i poměry tržní. Světové zásoby cukru zmenšenou výrobou a vzrůstající spotřebou se vyčerpávají a důsledek toho je zpevňování cen cukru na světových trzích. Jsou to ovšem pořád ještě pro nás ceny ztrátové, ač dvojí devalvace podstatně přispěla cukernímu průmyslu ke zmenšení ztrát, pokud ovšem uměl jejich výhod využít. Také domácí spotřeba se lepší, takže celkové podmínky cukerního průmyslu jsou nyní příznivější než byly ještě a u nás se jedná o novou kartelní smlouvu, což usnadňuje nezávadná. Mezinárodní cukerní dohoda se rozpadla, nyní tlak pro zvýšení osevu.

Je jen otázka, je-li tu opravdová ochota pomoci skutečně řepářství k větší výrobě. Zájmy jsou už dnes příliš komplikované, aby bylo možno rozlišiti mezi zájmem řepářství, jako takového, zemědělství jako celku a zájmy cukerního průmyslu. Této spletitosti zájmů možná neporozumí drobný zemědělec, ale velmi dobře se vidí v ústředních organizacích. Přese všechny výhodné podmínky neděje se pro rozšíření osevu řepy ve skutečnosti nic. Iniciativa kdesi uvázla a je marně hledati její stopy.

Rozřeší světová konjunktura i krizi našeho zemědělství?

Bylo by ovšem možno ihned rozšířiti osev řepy, kdyby světové cukerní ceny se dostaly na úroveň, jež by umožnila výnosnou výrobu i u nás. Nelze odhadnouti, jak jsme od této situace vzdáleni a dospějeme-li k ní vůbec. Je-li omezení osevu řepy jedním z nejvydatnějších pramenů naší zemědělské a hospodářské krise, pak je důvodem naší tísně krise světová. Jen její přelom může přinésti ozdravení také našemu zemědělství. Byli jsme do nedávna na prostých pesimisty, kteří si netroufali věřiti v opětnou možnost obratu, ale vývoj poslední doby nás poučil, že jsou možny skoro zázraky. Po devalvaci můžeme na příklad vyvážeti pšenici skoro beze ztráty, při čemž ovšem světový vývoj cenový přispěl k tomu vydatným dílem. Stejně je tomu u dříví, kde do nedávna se prohlašovala situace za naprosto beznadějnou a za něž tržíme dnes v Anglii 30—60 Kč na krychlovém metru více, než činí podstatně zlepšené ceny domácí. Vývoj jiných světových trhů surovin je stejně překvapující. Cukr zůstává, pravda, pozadu. Ale i zde je již činna spekulace, která větrí nové možnosti. Je na nás, abychom dovedli využít příležitosti, nikoliv jen ve prospěch jednotlivých podniků, ale pro celé naše národní hospodářství. Zde je příležitost pro plánovitě hospodaření, aby se uplatnilo ve směru největšího obecného prospěchu.

literatura a umění

Otto Rádl:

Kocourkovští učitelé

II.

Všimli jsme si minule vzniku a charakteristických rysů originálního jevištně koncertního projevu tak zvaného „Pěveckého Sdružení Učitelů Kocourkovských“ a zařadili jsme jej vedle jiných avantgardních zjevů českého divadla a české hudby, vedle divadla a chansonů Voskovce a Wericha, vedle písní Ježkových a vedle divadelních aktualisací E. F. Buriana. Zajímavá je příbuznost těchto tří útvarů, ideově internacionálního a uvědoměle socialistického divadla E. F. Buriana, politicky satirické a středoškolským vtípem okořeněné revue Voskovce a Wericha a aktuálního chansonu tak zvaných Kocourkovských. Všechny tyto tři druhy moderní podívané mají společnou vlastnost: vyhýbají se výlučnosti a vědomě usilují o projev národní a populární. To je rys, prokazující jejich zdraví a vysvětlující neobyčejně živý ohlas, jenž jakýmkoli jiným avantgardním útvarům nebývá souzen. Ohlas v obecnstvu, ustavičný nadšený potlesk a úspěch, zasahující široko a hluboko do značně rozdílných společenských vrstev, to všechno mohla by oficiální divadla Osvobozeným, E. F. Burianovi i Kocourkovským právem závidět.

Časovost podmínkou úspěchu.

Je třeba, abychom si povšimli, z čeho tento úspěch vychází. Jak to, že všechny ty rozmanité písničky Kocourkovských, které zpracovávají témata vědecky docela chladná, jako třeba je osmkrát zalomená automobilová hřídel, jako je bacil, jako je krise, jako je globální metoda, dovedou diváky tak strhnouti? Jak to, že ve všelijakých těch exotických krajích pod Fudžijamou, v Estremaduře, v Santa Fé, v indické zemi s jejími maharadží, v Jižní Americe, v Haidarabadu nebo uprostřed Llanna Estacada, se populární posluchači cítí pojednou tak doma? Jak to, že v podstatě usedlé publikum všech těch různých krajinských měst, do nichž Kocourkovští podnikají své zájezdy, je pojednou ochotno cítit moderně a přejímat toto ironicky velkoměstské a parodistické stanovisko jejich humoru?

Proto, že Kocourkovští dovedou s neobyčejnou obratností najíti onoho společného jmenovatele všeho toho různorodého našeho publika. Proto, že některé ideově nepopulární věci dovedou říkati jazykem, s nímž jsou všichni v hledišti velice dobře obeznámeni. Protože pracují tou technikou, s níž lidové obrázkáři naši stejně jako vlámští mistři přibližovali vzdálená biblická témata svým současníkům tím, že oblékali starodávné hrdiny do běžných krojů své doby. Když Kocourkovští opěvují jakousi krásnou Barboru, žijící uprostřed Jižní Ameriky, tu zpívají o jejím tanci: „Tancuj, tancuj vykrúcaj, len mi pícku nezhrúcaj“. Když se pusti někam do tropických končin, pak vypadá jejich výlev takhle:

„Pásol Jano tri želvy
na kusu bambusu zrána
prišli naňho tiše lvi
sežrali želvy i Jána.“

Zpívají o rekvizitách exotických krajů tónem slovenské písničky: „Praotec kaktů širého pole — bodliny hore, bodliny dole“. A když už jsou při tom, adaptují si rychle národní přísloví na modernější formu:

„Bílý bůh v šesti osobách přijel v autobusech,
nešťestí nechodí po horách, ale po kaktusech.“

Stejně také apostrofují tohoto osamělého ostnatce, jehož odnože se dostaly do velkoměst: „Tatičku starý náš, tam svoje dítka máš.“

V těchto anachronismech časových i místních spočívá umění jejich aktualisace jakékoliv látky. Jakmile objevili tento princip, že osoby od Bengálského zálivu, staří hrdinové i polární lovci mohou mluvit všichni stejnou řečí, která je posluchačům známá z národních písniček, z Hašlerových popěvek a z populárních chansonů nejnovějšího data, stal se jim pojednou celý svět přístupný, nic už nebylo neaktuálním, ke všemu mohl míti posluchač okamžitě blízký vztah. Když gaučo pronásleduje stádo buvolů, je z této romantické dekorace ihned familierní scéna: „Houpy, hou, jdou krávy jdou, každý tu svou má za jedinou.“ Tady je dětská říkánka hravě spojena s prvním veršem arie ze Sabinova libreta. Rozhodujícím pro tuto asociaci je ovšem rým, jak tomu bývá nejčastěji:

„Nad tou sladkou Havají, vlasy hrůzou vstávají,
to je mravní spoušť — pane Bože houšť.“

Jindy se uprostřed exotické dekorace a vášnivé rumbly pojednou dovíme, že „když Pán Bůh dopustí, i motyka spustí“. Anebo se krajina pod posvátnou japonskou horou hravě promění v českou náves:

„Ze sakur zpěv se nes: »skákal pes přes oves« —
tam pod vrcholkem Fudžijamy.“

Objevují se tu pojednou v kontextu, v němž byste je naprosto nečekali, citáty z básníků: jsou to však vždycky, ať už jde o Svatopluka Čecha nebo o Karla Hynka Máchu, pouze básničky populární v nejširších vrstvách. Verše, které se tu náhle vynořují, představují jakési zkameněliny, utkvělé v hlavách posluchačů, pasáže mechanicky do nich kdysi natlučené, takže nikdo si neuvědomuje, že mají také jakýsi smysl. Všechny tyto zkamenělé verše představují už jen pouhý zvuk slov, takže jejich nemístná citace vypadá už jako něco docela samozřejmého:

„Jak vlny osením touhy hrají,
za plukem pluk jde v širém kraji,
vojáci v řadách sražených,
v svém srdci žal a na rtech smích.“

„Kde jen to vězí?
Jak na Bezdězi
věžeň že si připadám.“

Apel na tradici.

Tyto citáty národních přísloví, veršů z národních písniček, veršů ze známých oper a lidových přísloví, jsou vryty hluboko v mozcích všech posluchačů. Z podobných větných a ideových zkamenělin se skládá to, co tvoří společného jmenovatele i docela různorodého obecnstva z jedné země. Mýlili bychom se, kdybychom chtěli národní tradici hledati ve sločkách příliš mystických, příliš nejasných a hlubokých. Národní tradice je vytvářena právě těmito různými větnými a názorovými fossiliemi, které stejná obecná škola, stejná střední škola, stejné písničky z dětství a stejné chansony z dnešní ulice, stejné věty z dějepisných učebnic a stejné fráze z večerníkového tisku napěchovaly do různých hlav. Je lhostejno, jsou-li to zažité pravdy, či je-li to zvuk pouhých slov: rozhodujícím je, že pronesete-li první dvě slova, vybaví si již první a padesátý a pětistý posluchač slovo třetí a čtvrté. Jakmile zazní fráze „až zrůžověla zem“ — vytane již automaticky v myslích všech přítomných verš další „na den svatého Rufa na Poli moravském“. Zde je to vlastenecká píseň, jindy je to verš z národní písničky, který se pojednou připlete: „V autu tiše jako pěna, vítr do ní fouká, běhá hřidel...“ Může to být také Hašlerovský popěvek „A každá vesnička česká, ta je tak hezká, tak hezká“. Nemusí to však být jen útvar slovní, u Kocourkovských se s citovanou frází opěvuje vždycky také i citovaná melodie. Když někdo jede

a jede, pak je přirozeno, že jeho pohyb musí být provázen melodií poštovského panáčka:

„Jede, jede automobilista,
auto to dojísta na čtyřku jde z místa.“

Když je řeč o tom, že kováři hřidel vykovali, musí se automaticky vybaviti melodie písničky o dvou kovářích v městě. K sedlákovi, jenž jde na hospodářskou výstavu, se vynoří melodie furianta a patrně se v hlavách diváků automaticky objeví i vzpomínka Alšovy kresby sedláka v kožiše. Někdy se stává, že pouze podobný zvuk slov evokuje vzpomínku na určitou národní melodii. Když text praví „každý na ní kouká“, tu nemůže býti nic přirozenějšího, než že hned na to přijde melodie národní písně „Teče voda proti vodě“, poněvadž druhý verš této písně zní „vítr do ní fouká“. V některých případech je asociace poněkud exklusivnější: když se zpívá o tom, že spousty trávy leží před sedlákem posekány, dojde k citování Foersterovy písně „Velké širé rodné lány“ — a k veršům „Ach, jaký žal, jaký to žal, že všecko posekáno“ se vynoří Mařenčina arie z Prodané nevěsty „Ach, jaký žal, jaký to žal, když srdce oklamáno“.

Tohle všechno aplikování na známé verše známé melodie a známé pravdy je počítání s národní tradicí v řadách publika. Zejména humor musí s podobnou tradicí nezbytně počítati. Tragika se obrací k citění jednotlivce, kdežto komika vždycky se orientuje směrem k citění kolektivnímu. Drama nás může dojímati i tehdy naprosto v plném účinku, sedíme-li sami uprostřed tmavého hlediště. Budeme-li však seděti sami v divadle nebo v kabaretě, nebudeme se ani nejkomičtějším vtipům a projevům smáti. Tragika počítá s nejdávnějšími a nejtradicionálnějšími rysy lidského nitra. Komika se obrací k modernímu a nejčerstvějšímu nánosu. Tragika je věčná, každá, i nejvrcholnější komika je vždycky jen aktuální. Proto máme mnoho mezinárodních dramát a skoro žádné mezinárodní veselohry: tragedie totiž počítá s člověkem vůbec, kdežto komedie musí počítati vždycky jen s člověkem jako s členem určitého prostředí, určitého rámce společenského, určitého prostředí buď místně nebo druhově vymezeného. Dobrá inscenace kteréhokoliv klasického dramatu musí dnes ještě otřásti. Ani sebe lepší inscenace Aristofana, Plauta nebo Terentia dnes už nikoho nerozesměje. Tragika je nadčasová a mezinárodní, komika je aktuální a lokální. Právě ty popěvky, ty veselohry, ty divadelní inscenace, které v určitém městě, v určité zemi, v určitých společenských vrstvách nutí nejbouřlivější ohlas — bývají v jiných městech, jiných státech a jiných společenských prostředích přijímány nejchladněji.

Vysvětlete to cizinci...

Zde přicházíme k bodu, z něhož jsme v článku minulého čísla vyšli: nic vás nemůže uvésti více do rozpaků, než žádost inteligentního cizince, abyste mu vysvětlili, proč je to či ono místo v Osvobozeném divadle nebo na koncertě Kocourkovských provázeno v hledišti salvou smíchu. I když by se vám tento výklad podařil, nepodaří se vám nikdy cizince také rozesmát. U cizince totiž neexistují ony tradiční asociace představ, vět a melodií, které u diváka domácího vyvolávají komickou odezvu. I kdyby cizinec prožil několik let v zemi, dokonale se naučil jazyku a dobře rozuměl všem slovním vtipům, přece se nebude smát, poněvadž u něho chybí ona rezonanční půda, kterou jsme v předešlých odstavcích nazvali společným jmenovatelem i nejrůznějších diváků určitého národa, neboli částí národní tradice a národních předsudků této etnologické skupiny. Všechny parodie a narážky na národní písně nemožou u cizince naléztí ohlasu, i když tyto národní písně také zná: zná je totiž pouze intelektuálně, existují pouze v jeho mozku, ale nejsou spojeny s oněmi tisícerými a

rozmanitými citovými přízvuky a citovými vzpomínkami, které právě jsou společné pouze posluchačům, kteří vyrůstali od dětství v této zemi, v této krajině, v podobných školách, v příbuzných vrstvách, v obdobných maloměstech, v identickém prostředí názorovém. Vezměte si tuto parodii na národní písničku, kterou složili Kocourkovští:

„Nešťastný šafářův domeček, nešťastný zbytkový lán,
pro něj pan Hulata dal hlavu za Blata
a Jan byl za chrta dán.“

Aby tato podivná montáž zkamenělých veršů a určitých představ s nimi spojených mohla nalézt v posluchačstvu ohlas, je třeba, aby návštěvník si vzpomněl, že kdysi slyšel to a to venkovské děvče nebo tu a tu služku nad prádlem zpívati přesmutnou písničku o nešťastném šafářově dvoře, aby už na obecné škole se po prvé setkal s tím markantním rýmem o smrti jihočeského bojovníka za selská práva, aby jako kluk buď četl rytířskou povídku anebo viděl v kočovném loutkovém divadle smutný příběh o Janovi, daném za chrta. A kromě toho musí tento posluchač být také zasvěcen do aktuální politiky, mít trochu averse proti agrárikům pro jejich podivné hospodaření se zbytkovými statky a konečně musí také vědět, že na Královských Vinohradech je velkouzenář toho a toho jména. Teprve spojí-li se všechny tyto představy dohromady, přistoupí-li k nim ony rozličné citové přízvuky, jednou jímavé zbarvení vzpomínky na rodné maloměsto, po druhé tajuplnost rytířské romantiky, po třetí bezstarostnost i strach ze školských let, po čtvrté šťavnatá vzpomínka na kterési gastronomický požitek a konečně ressentiment, vznikající z vědomí nespravedlivého využívání moci nejsilnější politickou stranou, — teprve spojí-li se v divákovi všechny tyto rozmanité citové stavy vlivem citovaného pětiverší, může dojít k upřímnému výbuchu smíchu.

Vezměte si jinou písničku podobného druhu:

„Na konička si vyskočím, za chvíli budu dole,
protože jsem vycvičen v tom jízdním sokole.
Zdař Bůh.“

Zde, podobně jako nahoře s narážkou na zbytkové statky, hraje úlohu určitý ressentiment posluchače. Je třeba, aby znal, kteréhosí velmi si na sobě zakládajícího funkcionáře jízdního odboru sokolského, aby měl antipatii ke hrozné důležitosti, kterou si některý takový člen dovede přikládat. Teprve pak se bude radovati z oné podivné kauzalit, že výcvik v onom jízdním odboru zaručuje i opak honosné jízdy v sedle. Kromě toho musí posluchač znáti i národní písničku o vojákově, který si vyskočí na konička, jehož šavlička se zaleskne a jehož ze všech z nejmilejších v té chvíli žalostí pukne srdce. Teprve zná-li tuto píseň a její normální průběh veršů, je u něho předpoklad, že na porušení normálního průběhu vsunutím nečekaného druhého verše „za chvíli budu dole“ bude reagovati výbuchem smíchu.

Hodí se zde teorie komiky?

To přesně odpovídá Bergsonově teorii komiky, jež vysvětluje směšnost určitým a nečekaným vybočením z normálního průběhu určitého dění. Normální průběh by byl, aby po verši „kdybys měla má panenka sto ovec“ následoval verš druhý „a já jenom za kloboučkem jalovec“. Kocourkovští však zpívají:

„Kdybys měla má panenka sto ovec
a já byl jen Werich nebo Voskovec...“

Stejně také zpívají Kocourkovští místo „červená modrá fiala“ na stejnou melodii svou karbanickou „červený kule, žaludy, žaludy“. Tahleta odchylka od normálního průběhu veršů je něčím stejně komickým, jako kdyby kyvadlo hodin místo věčně jednotvárného pohybu sem tam počalo

pojednou z čista jasna poskakovati v tříčtvrtečním taktu nebo po chvílce zase v rytmu tanga.

Komický účinek je tím větší, čím nečekanější jsou tyto odchylky od normálního průběhu. Spojíte-li verše jedné písničky s větou vytrženou z písničky jiné, není odchylka tak značná: písnička je prostě nahrazena písničkou. Objeví-li se však po řádce slov z národní písně náhle reklamní slogan některé moderní velkofirmy, vypadá tento přeskok do jiného světa velice směšně. Změřte si účinek na sobě při této Kocourkiádě:

„Na tom pražském mostě,
vítr fouká sprostě,
kašel Živou potírejte,
obuv Baťa noste —
ona se vám zazelená,
ale neporoste.“

Komický účinek je tu docela neomylný a je založen na onom protikladu, k němuž dochází mezi starou formou a novým obsahem. Počet slabik při umístění rýmu odpovídá této persiflážce docela původní národní písně, nápěv se na tyto nové verše přesně hodí, takže po formální stránce je normální průběh zdánlivě docela zaručen. Po stránce obsahové však dojde k hotovým katastrofám. Předně překvapí ve druhém verši poslední slovo: i když bychom byli ochotni bez protestujícího smíchu akceptovat fakt, že na tom pražském mostě fouká vítr, místo rostoucí konvalinky, neodoláme komickému účinku dokonalého rýmu „mostě—sprostě“. Ve třetím verši stejně jako ve čtvrtém najdeme pojednou dvě známá reklamní hesla, slogany, známá se všech nároží. A v onom posledním dvouverší, které místo čekané repetice má ku podivu samostatný text, dochází po doporučení Baťovy obuvi pojednou k její podivné a značně diskvalifikující pochvalě: tato obuv se vám prý zazelená. Smějete se jednak tomu nelogickému obratu v průběhu věty, jednak oně dadaistické představě, že máte na nohou boty zelené jako jarní trávník, — a jednak proto, že už z vrozené zlomyslnosti slyšíte rádi něco špatného o tom, co se všeobecně chválí, na příklad o výrobku Baťových velezávodů. A na konec vás tato píseň uklidňuje a z dadiasmu se opět vrátí do logické skutečnosti: buďte klidni, žádný zázrak se nestane, obdoba mezi obuví a konvalinkou není dokonalá, obuv rozhodně neporoste.

Vzpomínky na školu jako živel komický.

Jednu z důležitých obsahových složek, které přispívají k vytvoření oné nezbytné půdy, z níž jediné může vyrůst smích, tvoří složka školská. Škola se až do poslední doby nijak revolučně ve svých metodách neměnila a určitá rčení, určité pomůcky mnemotechnické, určitá komická pravidla gramatická, určité říkánky a fráze procházely po celá desetiletí od jedné generace žakovské ke druhé. Tato školská tradice přistupuje tedy k oně tradici národní, o níž jsme mluvili v předešlých odstavcích a tyto společné školské vzpomínky jsou opět určitým společným jmenovatelem velikého množství návštěvníků.

Nejrozmanitější návštěvníci musí si vzpomenouti na doby, kdy ve školních lavicích se učili o různé poslušnosti u starých Přemyslovců a jistě se zasmějí, když v aktuální satirě Kocourkovských na Hitlerovu rasovou politiku se doslechnou, že se čistá rasa vyžaduje od všech členů národa „po meči i po přeslici“. Každý si vzpomene na příjemnou letní událost, přerušující školní provoz, když se z jejich popěvku o lovcích kozištin na dalekém severu doví, že:

„Po půl roce zimní tuhé driny,
lovci těší se už na vedřiny.“

A každému musí vyvstanouti školská pohádka, jejíž podivná říkánka je v jednom popěvku Kocourkovských přenesena do daleké jižní Ameriky:

„Z prerie rys tu pije,
tu je kára, ten tu ryje.“

Tím spíše může očekávat ohlas celá písnička, věnovaná školskému tématu a pojednávající ve své první části o starodávné „metodě slabikální“ a ve své druhé části o novodobé „metodě globální“. Zajímavé je, že tato nová vyučovací metoda je tu škaredým způsobem zesměšňována. Musíme se s tím smířiti, neboť k základním vlastnostem komiky patří, že je konservativní. Když se před válkou objevilo hnutí sufražetek, objevily se ovšem pouze popěvky, které je zesměšňovaly. Když ženy po prvé počaly oblékati kalhoty, byl opět tento nový krok módy předmětem výsměchu nejrozmanitějších písničkářů. Poněvadž komika, jak jsme ukázali, musí počítati vždycky s ohlasem v určitém prostředí, poněvadž musí být zasévána do určité, v tolika a v tolika steh a steh posluchačů existující živné půdy určité tradice, musí komika vycházeti z toho, co už tu jest a stavěti se proti novotám. Mohlo by někomu být směšné, kdyby takový písničkář z roku 1913 se byl posmíval tradičnímu postavení ženy v rodině, místo aby zesměšňoval novotářské sufražetky? Myslíte, že by stejně vděčným objektem smíchu pro něho byla starodávná ženská sukně, jako jím byly novomódní ženské kalhoty? Na stranu revolučního pokroku se může stavěti útočná satira, nikoliv však upřímný smích. Bojovná a kousavá satira však je vždycky exklusivní věcí určitého malého kruhu lidí, kdežto prostý smích počítá vždycky s ohlasem u celku daleko většího.

Bude nám tedy pochopitelným, že Kocourkovští, třebaže jsou v podstatě pokrokoví, se musili v písničce o „Metodě globální“ postaviti proti této novince. Jejich stanovisko k této pedagogické metodě jistě nebylo ideové a jediné, co ji vyčítali, bylo její nezvyklé jméno. Recitovali si „global jsem, global, ale málo, globadlo se mi polámalo“, a „u lvice dítě stálo, z plna hrdla globalo“, a parodovali moderní československé tango slovy „Dájo, neglobej“. Poněvadž uvádějí své písničky humoristickým úvodem, připomínajícím „předscény“ Voskovce a Wericha, uvedli tuto školskou parodii touto pasáží:

Doba slabikální je nenávratně ta tam. Dnes ve škole se už neučí podle slabikáře, kde na první stránce byl anděl a pod ním „a, a“. Tohle vše už je zastaralé. Dnes ve škole dětem ukáží obraz vousatého pána v zeleném kloboučku, který jest jim k jejich údivu představen jako tatínek, čemuž děti přirozeně nevěří, ježto jejich tatínek nemá vousy a nosí buřinku. Když se po nadlidské práci podaří panu učiteli přesvědčiti děti, že je to opravdu tatínek, počnou skládati tatínka s jinými podstatnými jmény a tvořiti věty, z čehož vyjde najevo, že tatínek je šedivý, osel je šedivý, tatínek je osel, k čemuž maminka přisvědčuje, a to je globální metoda. Metoda, podle které se děti sice čísti nenaučí, ale zato psáti také ne. Kocourkovští učitelé jako pedagogové pátrali po původu slova „globální“, našli však v naučném slovníku pouze slovo globus. Globus je ona populární bleděmodrá skvrnitá koule, která překáží na psacím stole nebo na rohu almáry. Globus je vždycky trochu nahnutý, právě tak nahnuté to je u nás s globální metodou, které je věnována „Píseň globální“.

Celá tato pasáž potvrzuje to, co jsme prve řekli o základní konservativnosti všeho humoru: tato konservativnost se projevuje jak ve familiérnosti narážek na konvenční domácnost, tak i v odporu proti novému pedagogickému směru, v odporu, jenž počítá s tím, že mezi diváky bude jistě daleko větší počet lidí nezasvěcených, kteří jsou z tohoto důvodu proti novotě, než zasvěcených, kteří by se stavěli na její stranu.

Jiný z prostředků komiky, který najdeme v popěvcích Kocourkovských a jenž má také zásadní a všeobecnou důležitost, je využití rýmu. Rým sdružující dva verše různého obsahu slovy stejného zvuku je již sám ve své podstatě něčím komickým. Moderní poesie to velice jasně pociťuje a rýmuje-li St. K. Neumann v básni o cirku „Miluji jeho plakáty, že vybuchují jako granáty“, vyzvedává tím již úmyslně jarmareční atmosféru této říkanky. Rým,

jenž pojednou stejným zvukem slov ukáže nečekanou příbuznost nebo podobnost mezi dvěma obsahově různými věcmi nebo různými verši — má tím ve své podstatě cosi blízko příbuzného s komičností vůbec. Pouze v řeči vysloveně vázané, kde byla konvence rýmu již a priori akceptována, tato komická podstata rýmu nedochází uplatnění. Že stejný zvuk dvou slov anebo stejné zakončení dvou vět je něčím komickým, o tom svědčí fakt, že pronese-li někdo v próze bezděčně rým, dá se jeho posluchač pravidelně do smíchu: konvence, která bránila pozorovati komičnost rýmu v řeči vázané, zde totiž neexistuje, takže se pravá podstata rýmu jako komické složky řeči mohla nerušeně projevit.

Komického účinku rýmu je užíváno u Kocourkovských stejně jako u Voskovce a Wericha a jako u moderních chansonů německých, francouzských i amerických již způsobem absolutním. Zde se nevyhledávají rýmy k situaci, nýbrž situace vyplývá sama z rýmů. Jestliže se přihodila tato neočekávaná věc, že „ta naše Madla, aby se spadla, do bytu koupila si kolovadla“ — tedy můžete být jisti tím, že tento tělocvičný zájem přepadl jmenovanou Madlu určitě jen proto, že se to hezky rýmuje, — „um des Reimes Willen“, jak praví Christian Morgenstern o své slavné lasičce. Stejně je tomu i všude jinde, ať už se medituje „kde jsou krásné doby zašlé, vždyť už nemám ani na šle“, — ať už se líčí moderní erotický poměr takto: „slibuje ti hory, doly, a pak pistolí, tě skolí, a to bolí“. Jako za dob parnassistů střídají se tu rýmy na koncích veršů s rýmy vnitřními v docela překvapující akrobacii: „Dneska je celý svět hrozně zkažený a na ženy to, lidé zlatí, hlavně platí, přemnohý muž byl už zpražený.“

Všude vidíme, že vážná poesie dokonalé rýmy jako příliš lomozné úplně opustila a nahradila je pouhými přibližnými assonancemi, až se dnes přestěhovalo užívání plnozvučných rýmů zcela do poesie chansonové. Jenom zde se stává, že někdo „volky nevolky myslí na holky“, zde se přihodí, že indický panovník „nabíd dceři sousedního vládce, zdali za něj nechtěla by vdát se“. Zde se přihází, že někdo je hodný politování „tím více, na líce nechá-li lapit se“ a zde je všeobecným známým faktem, že „na lásku kdo myslí, ten páše nesmysly“. Zvláštním trikem je rýmovati spolu jedno slovo domácí s jedním slovem cizím. Tato kombinace je zvláště pikantní, jako na příklad ve všelijakých dvojicích veršů:

„Byly kdysi časy idyllické
v světě kvetly ještě city lidské.“

„Tenkrát bylo všude lehké zjevit
kdo je bezúhonný a kdo prevít.“

„Kdybys noviny si dneska vytáh
čteš o vraždách jen a kalamitách.“

Viktor Dyk už ve svých satirických básních vystupňoval užívání překvapivě plnozvučných a nečekaných rýmů ve stylu: „chlap si — kapsy“ virtuosním způsobem. Dnes však mají tyto rýmy regulární domovské právo už jen v poesii šlágrů. V chansonech se přihází, že „na řece Zambezi bílé jsou tam bezy“, zde je přirozeno, že „na našem ranchi všechno to tančí, tam v svitu lampy zříš výkvěty pampy“. Vyjedete-li si do hvězdných sfér, vidíte, že „tam oběžnice ztepilé nám udělají defilé“ a zajdete-li si z tohoto světa hvězd do mikrokosmu bakterií, vidíte, že „bacil má denně vartu, bacil ten číhá i na rtu“.

Někdy se komický rým kombinuje s jinými prostředky zvukového účinku slov, jako na příklad ve verších:

„Má tam tam—tam mouřenín
krátí si čas kouřením.“

Jindy komický rým slouží k vyjádření prostředí, jako na příklad v citované školské písničce se evokuje způsob-

nost obecné školy starého stylu takto: „Ten, kdo řeč svou miluje, pravidly ji piluje a na chodbách nepovykuje.“ Jinde rým evokuje verš z národní písničky, tento verš si vyutí rým další, třeba se jménem hrdiny Dickensova románu, a řetěz asociací už se nedá zdržeti:

„Rumba je přímo bajka, lepší je však kalamajka,
kalamajka mik, mik, tančí ji pan Pickwick
hned radostí vykřik: Jamajka...“

V některých případech je rýmů celá lavina a tyto abstraktní rýmy si samy určují celý průběh strofy:

„Havaj, kvetoucí Havaj,
tam kde se ve čtrnácti letech dívky vdávají,
„Havaj, kvetoucí Havaj,
tam mají páni Havajáni cutawaj,
„Havaj, kvetoucí Havaj,
dokonce v Honolulu maj' tramvay.“

Všechno tohle manipulování s rýmem a různými zvukovými efekty ukazuje na zjev, na němž jsme narazili již minule: různé efekty z poetického arsenálu se objevují nejprve v avantgardní poesii, přecházejí do obecné básnické mluvy a konečně poklesají do sfér užité poesie kabaretní. Příklad degenerace básnických forem.

A co satira?

Satirický obsah těchto popěveků je na rozdíl od písní Voskovce a Wericha velice malý. Občas tu najdete narážky na běžnou kolportážní literaturu, jako když třeba v písni z Japonska slyšíte „a modrou dálavou šumí jim nad hlavou tři vlasy děda Havlasy“ nebo „proto jen Fudžijama spolehlivě může říci, jak to vlastně bylo se sakurou ve vichřici“. Jinde se ironisuje konvenční vackovská produkce domácích šlágrů: „Řek' si: Ta arie už je staričká, bude z ní původní česká písnička. Složím, co uchvátí muže i ženské, — chci národní tango československé.“ Občas tu najdete narážku na sokolskou tělocvičnou terminologii, jako třeba v popěvku o bacilu, který „dělá v těle kotrmelce obouručně“ nebo na sokolskou písničku v písničce rasové: „kdo má v těle krev Israele, čepelem v tu zrádnou hruď.“ Docela krotká je i narážka na rukopisné boje „za čistou rasu bít se jdem, jako kdysi za Rukopisy, prababička s dědečkem.“ Tato politická nevybojnost Kocourkovských souvisí s jejich snahou udržeti si pokud možno nejširší fórum, v němž by jejich humor nalézal ohlas.

Tuto rezervu si neukládají, když nejde o módu politikou, nýbrž o otázku společenskou. Skoro ve všech jejich písničkách najdeme narážky na trampingu. Ať jde o indické vládce nebo o bohaté Japonce, každý z nich žije po trampském způsobu ve srubu, v táboře a s táborákem: „Když větry kol dují, opile holdují ve srubu tam pod Fudžijamou.“ — „Byl pozdní večer, voněl první máj, v táboře s gejšou tančil Samuraj.“ — „A tango to v baru trempírů uslyšel, dopil svou whisky a do osady šel.“ Najdeme tu i celou parodii na to, jak se vyrábí populární trampská písnička:

„Vezmi vášeň rudých retů, vraž do toho Margaretu
potom jedno kenju malé, sladkou Havaj, a tak dále.
Kamarádi, kamarádi a pak rým, že maj' se rádi
všecko strč do domku u jezera, zabal to do večerního šera
zapal ohně táborové a máš píseň pro trempové.“

Přes tuto satiru na rekvisity trampských písniček však najdeme i v běžných písničkách Kocourkovských všechny prostředky chansonové exotiky jen s docela mírně ironickým nádechem. Zde jsou nádherní radžové, maharadžové, houpají se palankýny, je tu Sevilla, Estremadura, Pyreneje, Dulcinea, madame Butterfly, dívka z Andalusie, kastaněty z ebenu, toreadoři a maurské oblouky, zahrada v Hajdarabadu a pláň uprostřed Llanna Estacada. Autor exotického chasonu si ovšem nemůže nic přát více, než „fadango tančit do rána, kytarou rozbít žaluzie v paláci dona Juana“.

Nejkrásnější místa v kocourkovské poesii však najdeme tam, kde daleko od této kulisové a dekorativní exotiky stojí na domácí půdě a navazují docela na *n e r u d o v s k o u t r a d i c i* v několika písničkách plných hezké moderní sentimentality, jako jsou třeba jejich „P í s n ě k o s m i c k é“:

„Když modrá tma jde oblohou, jsou všechny hvězdy
na nohou,

přes komín továrny syn země nezdárný
se na ně v noci kouká z hvězdárny.
Od římsy černé od sazí se hvězdář nohou odrazí
hvězdy a oblaka změní ho v tuláka
jenž pod nimi si huláká:
Až jednou všechny hvězdy zhasnou
pak půjdem také všichni spat
a jenom na tu jednu šťastnou
okamžik budem vzpomínat.
Jen jednou ještě za ní mrknem
za hvězdou zvanou Venuše
než s námi přikrytými prknem
kůň s fedrpušem odkluše.“

Zde jsme opět doma, zde po všech výletech do malebné cizokrajnosti opět stojí na domácí půdě toto skromné veršování, které pokorně zůstává na periferii oněch vznešených končin obývaných Uměním, nudou a rýmováním vzdáleným skutečného života. A toto skládání písniček, které v nejšhovivavějším případě se nazve „uměním užitým“, jímž však se vážní umělci kritikové neposkrvní — projevuje opět svou obrovskou sílu, kterou mu všechno to ostatní Čisté a Absolutní a Nekompromisní a Neužitkové umění musí závidět. Zde ve styku s každodenními posluchači dokazují tyto popěvky Kocourkovských, stejně jako to ukázaly chasony Voskovce a Wericha, že jsou druhem umění, které stojí na živé půdě, které má ohlas, které je požadováno. To je velice vážný rys tohoto nejskromnějšího umění, které se netváří vážně: že na rozdíl od podobné produkce jiných zemí není exklusivním produktem kteréisi izolované vrstvy, není artiklem nočního života, nýbrž žije i za bílého dne, je plně zdraví, radosti ze života, aktuálnosti, je pravdivé a úspěšné.

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

DIPLOMAT

náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělostný klasicky krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 — Dlouhá třída 17

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 6. Číslo

45

František Halas:

NÁREK BROŽOVANĚ*

*Že mne máš rád stále
co je mi to platno
dej své věrné malé
dej jí aspoň plátno*

*Když tak se mnou spáváš
modřina jsem sama
kam jen oči dáváš
mru ti pod rukama*

*Jiné jsou tak hloupé
tlusté nic v nich není
každá okem loupne
po mém zubožení*

*Chodí v marokénu
v brokátu se vidí
já mám věčnou trému
já-ťi mezi lidí*

*Mám chuť na hedvábi
stonám po saténu
kdopak tě víc vábí
myslí na svou ženu*

*Stále vysvlečená
to se přece zmrzí
vím to vždyť jsem žena
dej mi šaty brzy*

*Nehrozím ti zradou
jak jsme spolu žili
potěš svoji malou
obleč mne můj milý*

* Z tisku „Básně o vazbách“.

Jaroslav Seifert:

Básník František Halas

(Úvodní slovo ke komornímu představení „František Halas“, jehož premiéra je 14. listopadu v D 37.)

Starý knihkupecký krám, jehož regály jsou od země až do stropu plny knih, není tak tichý a ponurný, jak se vám snad zdá. Tato hostina duchů všech století i zemí, toto dostaveníčko básníků nedává usnouti aspoň mladé hlavě šestnáctiletého chlapce, kterého si představuji s hlavou opřenou o dřevěný regál a s knížkou veršů v ruce, zatím co u pultu přehrabují se dámy v hromadách módních obrázků. Jaké ticho tam, kde zpívají verše, káže Kropotkin, poučuje Marx a bouří a rozněcuje St. K. Neumann. Jaké ticho pro toho hocha, v jehož hlavě dríme jako včela neprobuzená poesie. Spějí však vůbec včely?

V noci straší ovšem Edgar Allan, ale ve dne? Vidívali jsme ještě dlouhé průvody demonstrijících dělníků, užasli jsme nad jejich slzami, když stáli nad rakví jednoho ze

Básník a svět

Ze sporu s jinými děláme krásné řeči, ale ze sporu se sebou samými děláme básně. Na rozdíl od krasořečníků, kteří nabývají sebevědomého hlasu tím, že si připomínají zástup, který získali nebo mohou získati, pějeme my uprostřed své nejistoty; i před nejvyšší krásou jsme zkrúšeni vědomím své osamělosti a náš verš se chvěje. Myslím také, že žádný pravý básník, ať jeho život byl sebe více nezřízený, si nikdy neučinil cílem, ani v pouhém svém životě, rozkoš.

W. B. Yeats

svých vůdců. A slovo barikáda v té době zaznívalo vši silou romantické hrůzy, krásy i slávy. Kdo poznal první básně Františka Halase, v nichž verše brutální a drsné prodírají se úporně k rytmu i rýmu jako květina kamenitou hlinou, objevují v nich kus těchto ztracených světů, kdy básníci rozněcovali toužení a sláva demonstrací a bojů podpalovala naše odřené kabáty a kdy jsme utíkali, abychom byli v prvních řadách. Nezapomeňte, že jsme zaslechli ještě řev vojáků z mazuřských bažin, a že jsme jedni mezi prvními milovali rudý prapor nad Kremlem. Nuže, odtud tedy začíná cesta mladého lyrika, kterého jste přišli poslechnouti, abyste poznali, že se pranic neztratilo z těch dob v jeho poesii, která je dnes již ověněna snítkou mladého mistrovství.

Kdyby to bylo jen tak prosté a kdyby to byla pravda, řekli bychom, že Halas je básníkem podzimu a smrti. Ale řekli bychom též, že je básníkem mladých dívek s nádry až překvapivě malými. A že je básníkem lásky. Kdyby to bylo jen tak prosté, řekli bychom, že je básníkem revoluce. Ale prostota jeho poesie, tak jemná a tak rafinovaná není tak prostá, aby mohla být opsána několika slovy. Jak možno vyjádřit svět, který jako tětíva rozpjat je mezi vzduchem umírajícího vojáka a plachou slzou dívky při prvním objetí, který je mezi tichým šelestem padajícího listí, a hrůzným výbuchem v Alcazaru?

Zdaž se neptáme, spatříme-li tři dívky, která z nich je nejkrásnější. Kdybyste hledali nejkrásnější verše básníkovy, řekl bych, že jsou to ony, kde dovedl kořist svých smyslů vzpívat veršem jemné sametové hudby a něhy, která je jednou z jeho lyrických tváří. Toto je však dívka plavých vlasů z oněch tří, ale vám se bude možná líbit ta, které patří vlasy kaštanové.

Avšak nepřišli jsme souditi poesii, měli jsme jen za povin-

nost uvést ji před oponu. Nuž, necht' vstoupí, ale ještě dřív, než se ozve její hlas, dovozte mi, abych řekl za ní:

Pro lásku tvoji hladovou jež pláče ranou sudy necht' tiše se ti otevrou okvěti teskné hudby slov tichých měkce stulených do jaderníku básně těch slov tak ztišených že mřít jim dáno časné

NOVÉ KNIHY

MILOŠ JIRÁNEK: LITERÁRNÍ DÍLO. Nad stým svazkem Pantheonu, který obsahuje celý literární odkaz zemřelého českého malíře, uměleckého kritika a spisovatele Miloše Jiráňka, si uvědomujeme, jaký s ním před pětadvaceti lety, když šestatřicetiletý náhle skončil, odešel umělec slovesný. Už léta jsme na knihkupeckém trhu marně hledali Jiráňkovu knihu „Dojmy a potulky“. Slyšeli jste snad, že je to hrst sensací, které si malířův jemný citlivý zrak odnesl nejen z obrazáren a obrazů, z galerií a atelierů, ale i přímo ze života a přírody. Ale teprve teď po přečtení této úžasné knihy, zařazené do „Literárního díla“, ať už jsou to evokace dojmů a nálad, které se Jiráňka zmocňovaly, když se díval na obrazy Goyovy, Goghovy, Velasquezovy, když se toulal obrazárnami a galeriemi, nebo ať už jsou to obrázky ze Slovenska a kresby výrazných postav této divukrásné země, zbojníků, cigánů, vždycky cítíte, jaký je Miloš Jiráňek básník. Nejen malíř, který dovede zacházet s barvou, ale i mileneček slova, který je dovede vychutnat ve větě melodicky rozehvělé a rozklenuté, hříčící barvami a světlem, ve větě plné vyzrálé krásy a vůně, ne nepodobné těžkému, v barvě i vůni systému hroznou, uzrálému v podzimním slunci. A je v Jiráňkově větě tolik úžasu a oslnění, melodie a barvy, světla i stínu, že by bylo přímo hříchem nechat jí ležet ladem a nedat jí příležitost, aby se znovu rozezněla. A tu je ta největší zásluha stého svazku edice Pantheonu, že připomíná Miloše Jiráňka, jako básníka především. Jím byl Miloš Jiráňek, autor „Dojmů a potulek“ celým svým uměleckým usilováním, tím krátkým životem bolestně hledajícího a planoucího umělce, kterého neklid jeho ducha štal do výšin, kde se žije ve vichřici a v plamenech, v nichž je-

Karel Čapek:

NOC*

I byla zase noc, a nad Baltským mořem široce žihaly blesky na krásné počasí. Mezi zelenými a rudými světýlky, mezi mžikajícími bójemi a oslněním majáků nás nese zářivý plouvoucí hotel k břehům té druhé, té větší Evropy. A viš, co bych chtěl vědět? Třeba jen to, v kterém sundu si to teď hasí Hákon Adalstein s moukou, cementem a hrstkou lidí; kdepak, tam nahoře ještě není černá noc, jen slunce zapadá v planoucím východu zoře. Nech být, byla to dobrá loď; pravda žádný loďní palác jako tahle, ale zato my lidé jsme tam měli k sobě i k věcem nějak blíž.

Já nevím, co ty národy pořád mají s tou svou velikostí a mocí; nu, nu, jen se nerozpukněte samou pýchou! Tadyhle jsem se byl podívat na tři národy — říká se jim malé; a vidíš, mají to dobře zařizeno, a kdyby člověk počítal věci dokonale, našel by jich tu o hromadu víc než mezi největšími království pozemskými. A taky tady dějiny nadělaly habaděj nepřátelství a výbojů a válek; a nic po tom nezůstalo, k ničemu to nebylo. Jednou lidé přijdou k poznání, že žádné vítězství nestojí za to; a když už potřebují hrdinů, může to být takový malý doktor od Hammerfestu, co v polární noci jezdí svou motorkou po ostrovech, kde rodí žena nebo pláče dítě. Pořád je dost místa pro celé a statečné muže, i když jednou přestanou dunět bubny válečné —

Tož zase noc, a nad černým mořem cukají široké paláše blesků; je to na bouři nebo na krásné počasí? Jak hned vypadá svět hroznější a tragičtější, když se na něj díváme v noci! Vidíš, člověče, to už nejsou švédské soumraky, průhledné a zelené a chladné jako voda zálivů, ani metafyzická závrať půlnočního slunce; to už je docela obyčejná, těžká evropská noc. Nu co, byli jsme se podívat na boží mír, a teď zase jedeme domů.

Začíná svítat šedě a studeně; je to trochu, jako by člověk otvíral vlnké ranní noviny a hledal v nich, co se zase stalo se světem. Takovou dobu jsme je necítili; i nedělo se nic, jen pár týdnů věčnosti uplývalo, norské hory se zrcadlily ve vodě fjordů, švédský les se nám

* Z právě vyšlé cestopisné causerie „Cesta na sever“.

zavřel nad hlavou a mírné kravky se po nás dívaly pokojnými, svatými očima. První ošklivá a nelidská zpráva, to bude teprve ten pravý konec cesty. (Ano, tady to máme: zrovna to muselo být to hrozné neštěstí národa španělského! Bože, proč má člověk tak rád všechny národy, které poznal!)

V šedém úsvitu jiskří světla Evropy; co dělat, to už je konec cesty. Z Rujany vyplouvají rybářské plachetky docela jako na Lofotenu, jen plachty mají trochu jiné. Teď asi pluje Hákon Adalstein na sever mezi holými skalami Lofotenu. Nech být, byla to dobrá loď*, a byla to dobrá cesta.

* Opravdu už jen byla, neboť zatím jsem dostal od kapteina tento dopis: „Nun ist meine alte dampfer Hakon Adalstein degradiert. Alle die Cabinen sind weggenommen, auch den salong wo wir essen, nun sind sie nur führ ladungen. Es war traurig füh mich zu sehen, when ich meine alte dampfer liebte. Ich bin nun auf dem dampfer X. Y., laufen zwischen Bergen und Kirkenes mit post und passaschiere, aber diese ist nicht so gut wie meine alte.“ I budiž uctěna její památka poslední tečkou.

dině básník dochází vykoupení. Svazek shromažďuje na 668 stranách vedle Dojmů i Jiránkovu korespondenci, práce drobné, fragmenty, studie o moderním českém malířství, i závažné monografie o Máněsovi a Schwaigrovi. Uspořádal jej bratr umělcův Ladislav, který vedle četných poznámek napsal skvělou biografickou studii.

Věru svazek pro edici Pantheon, sbírku klasiků domácích i cizích, jako stvořený. Stojí 50 Kč.

KAREL ČAPEK: CESTA NA SEVER. Nová cestopisná causerie Karla Čapka „Cesta na sever“, pro větší názornost doprovázená obrázky autorovými a básněmi jeho ženy, Olgy Scheinplugové, v ničem nezadá Čapkovým knížkám toho druhu: skvělým Anglickým a Italským listům, Obrázkům z Holandska a Výletu do Španěl, které nejvýznamnějšího českého spisovatele proslavily po celém světě. Je to obsahově bohatá kořist, kterou jako by pro potěšení srdce i ducha českých čtenářů přivezl jim Karel Čapek ze své cesty a putování po severních státech: Dánsku, Norsku a Švédsku. Skvělá podání objevuje nová Čapková knížka slovem a větou jadrně českou, obrázkem prostým a při tom názorným krajinný i životní svéráz severu, kam se vypravil cestovatel i básník v jedné osobě a to nejen za poznáním kraje, ale i severského člověka. Celý ten půlnoční kout Evropy, zabydlený jadrnými a vý-

raznými lidmi, s nimiž pohovořit a porozprávět znamená víc věřit v člověka a lidství, máte v této knížce v podivně syntetické a jedinečné zkratce, v které je všecko co na severu stojí za povšimnutí, ať je to kousek lišejníku nebo tuňka ustlaná v rašelíně, nebo tábor Laponců, kteří na českého spisovatele pokřikují Čapku, Čapku, ba celé české věty, dokazující tak svůj divošsky jemný sluch. Od prvé až do poslední stránky je tato skoro 300 stránková Čapková causerie knížkou opravdu jedinečnou. V ní se vám přímo marnotratnými dlaněmi podávají krásy severského světa i života, bohatá kořist dojmů, postřehů a obrázků, dýchajících přímo teplem života a mluvících lidskou řečí. Knihy se 140 obrázky autorovými, z nichž jeden je krásnější než druhý, stojí 28 Kč.

NOVÉ BYTY — PLNĚ ELEKTRISOVANÉ.

Koncem roku 1936 vaří v Československu asi 20.000 hospodyň elektrinou. Noční proud k ohřívání vody v zásobnících používá skoro 4000 domácností. Elektrických domácích ledniček jest připojeno skoro 7000. V Německu udává se t. č. asi 250.000 elektrických kuchyní.

Plně elektrisované byty jsou hlavně v Praze, Mor. Ostravě, Olomouci, Kolíně, Pardubicích, Ústí n. L., Liberci. Asi z poloviny jsou to novostavby z období po roku 1932. Rentabilita tohoto způsobu stavebního podnikání ukazuje se příznivější, než u způsobu dosud obvyklého, protože je čilá poptávka po bytech moderně řešených a účelně zařízených.

Výhod elektrisace, jak pro pohony živnostenské tak i pro potřeby bytové, využívá stejně venkov jako města. Města s plynárnou stojí dnes před rozhodováním o otázce, zda dodávání energie, zejména v oblastech obvodových, má se projevovali podvojně (plynem a elektrinou) či jednotně pouze elektrinou; budováním plnoelektrických domů a výhradně elektrických čtvrtí obvodových prokazují elektrárny, že jednotné řešení výhradně elektrické je dnes technicky i hospodářsky možné.

V tomto oboru jsme ovšem proti státním západoevropským opoždění o 5–10 roků. Opožděno je samo elektrárenství, opožděn je průmysl vyrábějící spotřebiče a máme značný handicap v nízké úrovni důchodů. Pg.

PROGRESS znamená pokrok — a pokrok znamená nová tužka „Progresso“ bez dřeva, továrny na tužky Koh-i-noor L. & C. Hardtmuth. Sestává jen z tuhové hmoty a opotřebovává se velice pomalu. Možno ji obdržeti jako tuhovou, snímáči a barevnou snímáči.

I e k a ř i

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II, Havlíčkovo náměstí 22. — Ord. 9–11, 2–4. — Telefon 270-13

Sanatorium dra Borůvky

PRAHA II, LEGEROVA UL. 61n.

Ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody

Telefon 212-3-7, 379-0-6, 332-3-8

FRANTIŠEK Halas

si vždy zachoval svou originální notu v orchestru mladé české poesie. Prostota a rafinovanost, slovo takřka samozřejmé, ale pozvednuté do zvláštního světla významového, všednost, nadaná tajemstvím posledních otázek, sloh, uzavírající do nepatrného prostoru neivysší množství duchovního napětí, vyznačují tohoto lyrika. JOSEF HORA

DOKOŘÁN. Počteno první cenou Melanricha 1936. Brož. 15 Kč, váz. 25 Kč

HOŘEC
2. vydání. Brož. 14 Kč, váz. 23 Kč

SEPIE
Brož. 15 Kč, váz. 25 Kč

STARÉ ŽENY
3. vydání. Brož. 12 Kč, váz. 22 Kč

DIE ALTEN FRAUEN
(Přel. P. Eisner). Brož. 12 Kč

VIEILLES FEMMES
(Přel. J. Pasquier a H. Jelinek). Brož. 12 Kč

TVÁŘ. Státní cena 1932. 3. vydání. Brož. 20 Kč, váz. 32 Kč

Fr. Borový - Družstevní práce

U všech knihkupců

Melantrich

TŘI KNIHY JAROSLAVA SEIFERTA

JABLKO S KLÍNA

„Seifertova poesie věčného nepokoje zní v Jablku s klína písní nejčistší a sladce tesknou.“ 12 Kč, váz. 22 Kč.

Naše doba.

RUCE VENUŠINY

Počteno státní cenou 1936.

„Marnost je zde stále spojena s krásou, melancholie s okouzlením, stesk nad krátkostí všeho lidství s díkem za dobré dary pozemské. Jsou to postoje v nejkrásnějším smyslu lyrické.“ 18 Kč, váz. 28 Kč.

Arne Novák.

ZPÍVÁNO DO ROTAČKY

S 41 kresbou Fr. Bidla.

„Lehká, pružná melodie je přirozenou formou pro rozmarnou hru ironické fantazie v těchto verších, jiskřících slovním humorem a vyhocených v žihadlo pointy, v nový, vtipně groteskní rým.“ 22 Kč.

A. M. Piša.

U všech knihkupců

Melantrich